

SOL·LICITUD DE DECLARACIÓ DEL
PLA DE LA SEU I EL SEU ENTORN
COM A BÉ CULTURAL D'INTERÈS NACIONAL
AMB LA CATEGORIA DE LLOC HISTÒRIC

AJUNTAMENT DE
TARRAGONA

ÍNDEX

1. Presentació	4
2. Entorn Físic	5
3. Antecedents arqueològics i històrics de la zona	8
4. El setge de Tarragona de 1811	17
5. Assalt final: 28 de juny de 1811	19
6. El Pla de la Seu i els seus entorns: la continuïtat d'una configuració urbana	29
7. Definició i delimitació de la proposta de Lloc Històric	43
8. Protecció de la zona proposada en base a la legislació	56
9. Planejament urbanístic vigent	66
10. Pla d'Ordenació Urbana Municipal, segona aprovació inicial. 28 de novembre de 2008	67
11. Consideracions legals	72
Bibliografia i fonts	74
12. Crèdits	76
13. Annexos	77

1. PRESENTACIÓ

La ciutat de Tarragona és coneguda pel seu ric patrimoni històric, especialment el d'època romana. No en va, el conjunt arqueològic de Tarraco (format pels monuments i jaciments en la ciutat de Tarragona, junt als jaciments dels Munts, Centcelles i l'Arc de Berà, en els municipis d'Altafulla, Constaní i Roda de Berà) formen part de la llista del Patrimoni Mundial de la UNESCO.

Però a un mateix temps la ciutat de Tarragona té un ric passat d'època medieval, que es palesa en el seu Centre Històric, amb edificis com la Catedral Metropolitana i Primada, i amb la transformació dels monuments romans com a nous espais de la ciutat des del segle XII fins l'actualitat. A això hem d'afegir el patrimoni d'època moderna i contemporània, com els palaus i casals de la Part Alta o els edificis modernistes de l'eixample de la ciutat, amb obres de Gaudí, Domènech i Muntaner, Jujol...

Dins d'aquests importants vestigis del passat hi ha una sèrie d'elements que han viscut més inadvertits, però que necessiten també del seu reconeixement patrimonial i històric, com són les fortificacions que van defensar la ciutat entre els segles XVI i XIX.

En efecte, l'evolució de la poliorcètica amb la generalització de l'artilleria de foc des del segle XIV i especialment des del XV va comportar el reforç de les muralles romanes i medievals amb la construcció de baluards, cortines i murs preparats ja per les noves arts de la guerra, en el concepte de l'arquitectura militar abaluartada. Les noves formes de fer la guerra moderna, mostren una interessant evolució des del Renaixement fins el segle XIX, tot neixent una nova disciplina, que és l'enginyeria militar. La fortificació de les ciutats, especialment les places fortes com Tarragona, van canviar radicalment la seva fesomia i l'estructura urbana, amb potents línies de defensa, estudiades i complexes, que pretenien defensar les poblacions i a un temps les ofegaven i no permetien el seu desenvolupament urbà.

A Tarragona podem observar un interessant procés de reforç de la vella muralla romana de la Part Alta amb l'obra de baluards com el de Santa Bàrbara, Sant Antoni i Carles V al segle XVI, i la construcció posteriorment de noves cortines com la de Sant Joan, les grans fortificacions que es realitzen al llarg dels segles XVII i XVIII i finalment al XIX per causa de la defensa de la ciutat com a presidi o plaça militar durant la Guerra del Francès.

Les vicissituds polítiques d'aquells anys van convertir la nostra ciutat en la capital efectiva de Catalunya, i això va comportar que patís un dels setges més ferotges de la Guerra del Francès. Entre els mesos de maig i juny de 1811 Tarragona va ser atacada durament per l'Armée d'Aragon, culminant els fets bèl·lics amb la presa de la ciutat el 28 de juny, i una cruenta acció de saqueig i represàlia que va causar una gran mortaldat, no tan sols entre els defensors, sinó que va ser especialment acarnissada amb la població civil.

A la memòria dels tarragonins ha quedat el record d'aquests fets, que es situen especialment en el lloc dels darrers combats, les Escales de la Seu i l'entorn més immediat de la Catedral. Allí els defensors van vendre cara la presa de la ciutat. Escales de la Catedral, la mateixa Seu, el carrer de les Coques i el carreró de Sant Magí van ser escenari i testimoni.

Per aquestes causes, l'Ajuntament de Tarragona, conscient de la importància d'aquest record, i del fet que bona part encara presenta la fesomia que tenia el 28 de juny de 1811, presenta aquest document com a complement tècnic a la sol·licitud al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya per tal que incoï expedient de declaració de les Escales de la Seu com a Bé Cultural d'Interès Nacional amb la categoria de Lloc Històric, d'acord amb el què estableix la Llei 9/1993 de 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català.

Tarragona 7 de febrer de 2011, a 200 anys de la presa de la ciutat de Tarragona per les tropes de l'Armée d'Aragon.

Rosa Maria Rossell Rigau

Tinent d'Alcalde de Cultura, Patrimoni i Ensenyament

2. ENTORN FÍSIC

La configuració geològica del terme de Tarragona té una estructura relativament senzilla, en la qual podem diferenciar dues parts, a banda i banda del riu Francolí. A la llera dreta ens trobem amb les planúries fèrtils del Camp, mentre que entre la riba esquerra i la desembocadura del Gaià, tenim una orografia més abrupta, tot i que no assoleix la cota 200. És el sector dominat pel sistema Gurugú-Sant Simplicí, una sèrie de petites elevacions envoltades per les planes agrícoles del Francolí i el Gaià. Dins d'aquests turonets hem d'inscriure el de la pròpia ciutat.

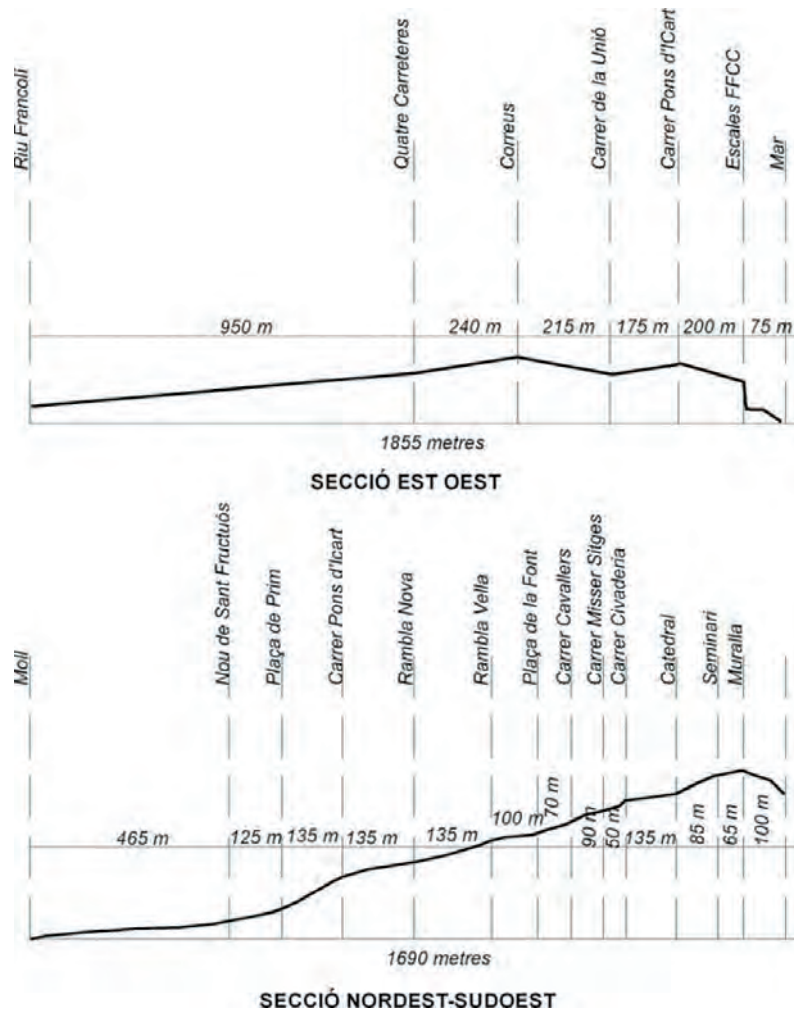
Vista aèria de Tarragona i marcat de la muralla conservada, (vermell "primera fase", verd "segona fase" (fotografia base Arxiu Port de Tarragona-APT).

Tarragona s'emmarca doncs en aquest espai. Es troba sobre un tossal al peu de la mar Mediterrània. El punt més alt és al costat d'una de les torres de la muralla, la de Minerva o Sant Magí, que arriba pràcticament als 80 msnm. El costat est baixa de forma abrupta cap a la platja, així com la banda septentrional. Les vessants sudoest i sud, en direcció a la desembocadura del riu Francolí, davallen més suaument i són aptes per a l'hàbitat. Per l'interior, vers el riu el pendent és més gradual.

El turó, d'uns 1700 metres de longitud màxima entre el punt més alt i la mar és travessat per una sèrie de barrancs, com el que seguiria *mutatis mutandi* l'actual carrer Major i anava a mar pel carrer Adrià. Un altre baixaria pels carrers Unió-Apodaca, deixant a la seva dreta un promontori, entre els carrers Soler i Caputxins on se situaria posteriorment el Fòrum de la Colònia. A la seva esquerra, davallaria de forma més o menys pronunciada vers la mar, amb un acantilat entre l'Amfiteatre, l'actual estació del ferrocarril, i la Plaça dels Carros.

A l'espai que ara tenim entre el carrer Jaume I i la plaça dels Carros, hom situa una badia, que permetria l'ancoratge de vaixells en època antiga, com parlen els geògrafs antics, com Eratòstenes o Artemidor.

Aviat es van conformar dues àrees d'ocupació. Des d'època antiga tenim un binomi espacial polaritzat a la zona més alta del turó, coneguda com la Part Alta, amb clares aptituds de tipus estratègic i militar; i l'espai entre el port, desembocadura del Francolí i promontori entre els carrers Soler i Caputxins. Des d'ací es pot exercir el control de l'ancoratge i la desembocadura del riu. La seva conca hidrogràfica seria a l'hora entrada natural cap al Camp de Tarragona, la Conca de Barberà i per tant les comarques de Lleida.

Perfils topogràfics de la ciutat de Tarragona (basats en RECASENS 1966).

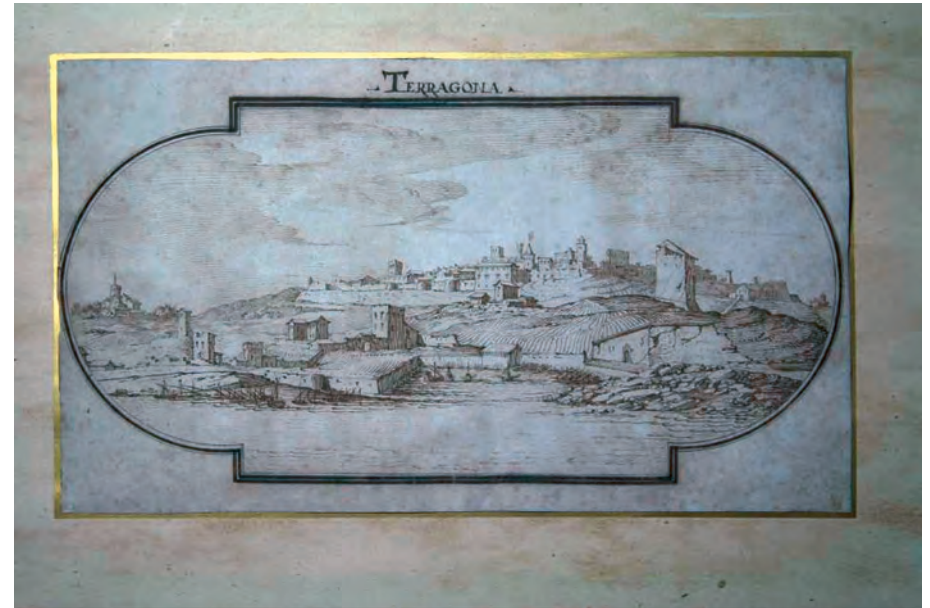
La situació permet un altre ús de l'espai amb una finalitat no menys important: la creació d'una escenografia destinada a mostrar el poder imperial de Roma, amb un Circ, una gran plaça pública i una *area sacra*, en el punt més alt, destinada a allotjar el temple de culte imperial, amb una clara perspectiva "teatroide." Aquesta organització urbana també és utilitzada per la ciutat de l'antiguitat tardana, quan al segle VI hom hi construeix l'Església Mare o Catedral visigòtica en la zona de l'antic temple d'August o potser aprofitant aquest edifici. I després succeeix en època medieval quan la Catedral es construeix sobre el basament del temple d'August. Des de l'Edat Mitjana, la zona alta de la ciutat es configura com en nucli urbà de Tarragona, amb una estructura de carrers que, hereva de la topografia romana, ha arribat fins ara. A la zona baixa de la ciutat en època medieval es documenta un barri marítim i pescador, la Vila Nova, que en època moderna esdevé en nucli de la població de la Marina. Els dos espais urbans no s'uneixen fins les reformes urbanes del segle XIX.

Ara bé, des d'època moderna, un dels objectius de la defensa de la ciutat va ser unir els dos nuclis urbans amb una sèrie de murs i cortines fortificades que es van anar construint, reforçant i ampliant entre els segles XVI i XIX. Certament la topografia abrupta de la ciutat va afavorir a la fortificació, que malaguanyadament no va ser prou completa ni reeixida com per suportar el setge de 1811.

Tarragona a principis del segle XX des de la muntanya de l'Oliva, amb el fons de la muralla i les fortificacions d'època moderna (MHT-Museu d'Història de Tarragona). Podem observar el caràcter abrupte de l'orografia, que fa el lloc un espai molt apte per la defensa i la fortificació.

Per contra, el tossal de Tarragona té una estructuració geològica complexa. A la banda nord i al sud hi ha la presència del Cretari, encara que entre l'estació del ferrocarril i l'Amfiteatre hi ha presència de calcàries tabulars margoses de color groc i sobre seu, els dipòsits terciaris del Miocè, amb molasses de calcària masiva conegudes popularment com "fetge de gat." Aquesta complexitat geològica es palesa força bé als antics talls de la Pedrera del Port (Ziga-zaga i Balcó del Mediterrani), amb capes calcàries, margoses i dolomítiques.¹

"Tarragona" d'Hercole Bazzicaluva. Circa 1640 (Quim Vendrell-MHT). Aquesta vista des de la mar mostra la situació de Tarragona en un turó, amb les fortificacions just abans de la Guerra dels Segadors.

¹ LÓPEZ BONILLO, D: *Geografia del Camp de Tarragona*. Tarragona 1985.

3. ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS I HISTÒRICS DE LA ZONA.

Tal i com s'ha comentat anteriorment, la topografia del tossal de Tarragona, junt a la seva situació litoral ben comunicada i la presència d'un important aqüífer d'origen kàrstic, han estat motius determinants per la seva ocupació humana des de l'antiguitat, almenys des del segle VII aC. Coneixem aquesta realitat gràcies a les excavacions arqueològiques dels darrers anys a la zona dels carrers Pere Martell, Jaume I, Caputxins i Zamenhoff, que han palesat l'existència d'un assentament que després esdevé un important *oppidum* ibèric, que hem d'identificar amb *Tarrakon*.²

Situació de l'*oppidum* ibèric de *Tarrakon* (Foto base APT).

En arribar els romans en temps de la Segona Guerra Púnica, van establir una base militar a la zona alta del turó. Aquest *praesidium* o *castrum* romà era en una posició de control de la costa i el rerepaís, i domini de l'*oppidum* de *Tarrakon*. Poc temps després, al costat de la ciutat ibèrica va néixer un barri o *cannaba* formada per mercaders, familiars, passavolants i gent que vivia de la ingent activitat que generava un assentament militar i polític en creixement. Es genera una *dipolis* que torna a reaparèixer a l'antiguitat tardana i després de la restauració dels segles XI-XII.³

Cap el 200 aC. al *praesidium* es va construir una muralla ciclòpia que envoltaria un espai de dimensions reduïdes, unes 5-6 Ha. El lògic procés de presa d'importància de *Tarrakon*, ja Tarraco, al segle II aC. va cristal·litzar ja amb una planificació urbanitzada de la ciutat cap al 100 aC. Va consolidant la seva maduresa urbana i política fins que amb Juli Cèsar assoleix el rang de colònia i arriba a ser seu imperial amb l'emperador August. Aviat la ciutat va retre culte al *princeps*, amb un ara i després amb un temple, tal com diu Tàcit.

² PANOSA, I: *De Kesse a Tarraco. La població de la Tarragona romanorepublicana, amb especial referència a l'epigrafia*. Tarragona 2009.

³ MENCHON, J. *La muralla romana de Tarragona. Una aproximació*. Barcelona 2009, pàg. 33-91.

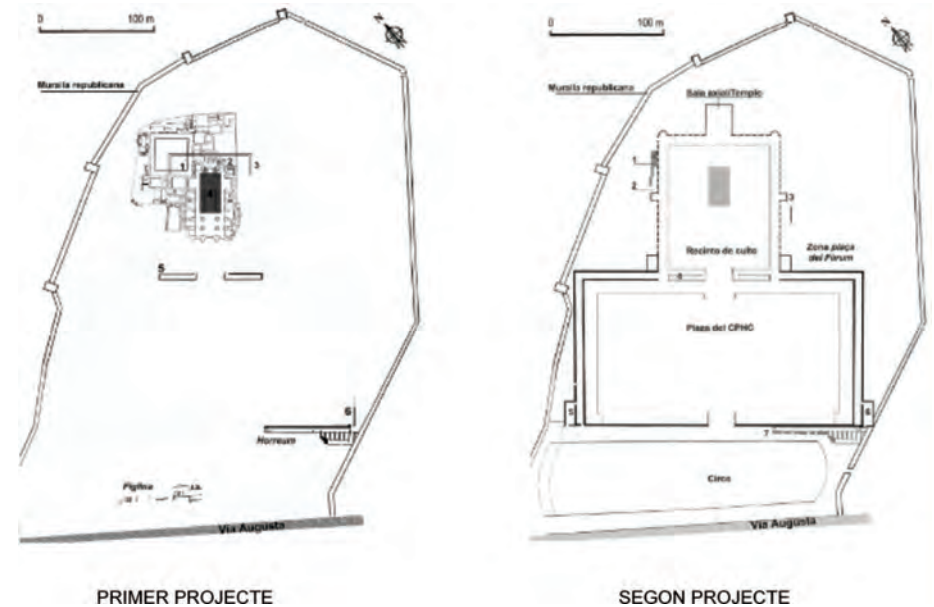

Traçat de la muralla de Tarraco sobre una foto aèria de Tarragona (2004) i on es marquen les estructures del Concili Provincial (MACIAS, MENCHON; MUÑOZ 2005).

La reforma administrativa d'August, la *pax romana*, i l'inici del culte imperial van transformar la zona alta de la ciutat fins llavors ocupada per equipaments de tipus militar, polític i administratiu. Així coneixem dos projectes consecutius, o un fruit de l'altre, que podem datar el primer a la primera meitat del segle I i el segon entre aquesta data i l'any 100. La zona, amb un important pendent va estructurar una escenografia teatroides on l'arquitectura del poder es fa present amb tres terrasses que condicionen la ciutat fins l'actualitat i s'aprofita tant a l'antiguitat tardana com a l'edat mitjana quan la Catedral feudal es construeix sobre el temple d'August.

El temple, de temps de Tiberi, es va aixecar al bell mig d'una gran plaça

porticada que coneixem com l'*area sacra* o el recinte de culte. Un primer projecte no reeixit o transformat (del qual es coneix la fonamentació del tancament de la plaça) és substituït per una ampliació que es data entre mitjans del segle I i època flàvia. Darrere del temple, inserit en el mur del *temenos*, hom va construir una gran sala en posició axial que s'ha pres com un gran temple flavi i es pot definir com un espai de reunió del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*.⁴

Propostes de restitució del primer projecte imperial d'urbanització de la Part Alta de Tarraco i la reforma o nou projecte de mitjan segle I dC (MACIAS et alii 2007).

⁴ HAUSCHILD, Th: *Arquitectura romana de Tarragona*, Tarragona 1983.
MACIAS, J. M., MENCHON, J., MUÑOZ, A., TEIXELL, I: "L'arqueologia de la catedral de Tarragona. La memòria de les pedres." DD.AA. *La catedral de Tarragona. In Sede, 10 anys de Pla Director de Restauració*. Tarragona 2007, pàg. 151-213.

Sota l'area sacra es va construir una gran plaça porticada que es coneix com el Fòrum Provincial o Plaça de Representació, de funció política i administrativa. Aprofita diverses estructures anteriors, com un gran edifici que hi ha sota la torre del Pretori, amb les voltes del carrer Enrajolat, probablement un gran *horreum*. Les dues places conformarien un projecte unitari, cosa que es pot observar per l'axialitat i la focalització en un lloc central, la façana del temple d'August.

La Plaça de Representació, bastida en època flàvia es tanca pel flanc meridional amb el Circ (100 dC.) encaixat entre els llenços de muralla republicana. Separava el *Concilium* de la ciutat. Als primers decennis del segle II es va construir l'Amfiteatre, ja fora muralla, sota els auspicis d'un *flamen* provincial.

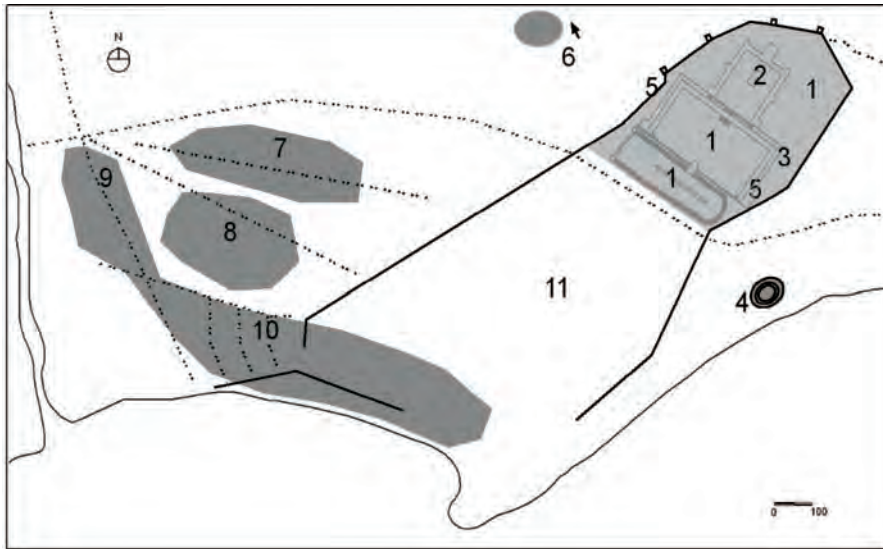
Restitució infogràfica de la Part Alta de Tarragona al segle II dC. Les darreres investigacions situen, però, el temple d'August al bell mig de la plaça del recinte sagrat de la terrassa Superior (MACIAS; MENCHON; MUÑOZ 2005).

La seu del *Concilium* sofreix una dràstica transformació a partir del segle V, en bona part deguda a la pèrdua de la seva funció política després de les reformes de Dioclecià.

Les voltes del Circ són ocupades per cases i tallers, la Plaça de Representació és aprofitada per allotjar habitatges i s'hi obren abocadors de brossa. Alguns dels criptopòrtics esdevenen cisternes d'aigua. A l'area sacra també es documenten abocadors (Catedral i Consell Comarcal) tot i que no es coneixen habitatges, cosa que potser ens indica que l'espai continuaria sent oficial.

El que sí es cert, però, és que fins el segle VI no es coneixen necròpolis intramurs, de manera que almenys conceptualment encara es respectava el *pomoerium* de la ciutat. L'area sacra passa a mans del bisbe metropolità que hi trasllada la seu, segurament aprofitant el temple imperial. Adequaria la zona per les noves necessitats, reciclant estructures i elements decoratius, i amb una planificació topogràfica que encara no podem establir: aules i cisterna de la seu del Col·legi d'Arquitectes, o la de les Cases dels Canonges, l'aprofitament de la sala axial imperial com a zona funerària i/o església i la formació d'una necròpolis urbana.

La Catedral, identificada com la *Sancta Iherusalem* de l'Oracional de Verona, seria el centre religiós d'una *Terracona Christiana* amb un conjunt important d'edificis de culte, alguns d'ells citats en l'esmentat llibre litúrgic: l'església de Sant Fructuós a l'Amfiteatre, la de Sant Pere a la zona de la plaça Rovellat, i possiblement un altre temple dedicat a Sant Hipòlit. Paral·lelament a aquest procés a la Part Alta, s'observa com a la zona del port hi ha una important ocupació humana de la zona que s'allarga segurament fins la conquesta islàmica, tal i com palesen les excavacions arqueològiques dels darrers anys. Però mentre arqueològicament es veu que la vida urbana és a la zona del port, lligada en bona part al comerç, l'activitat a la Part Alta sembla cada vegada menys forta, de manera que potser es ceneix al paper de seu metropolitana.

Tarracona entre els segles V i VIII amb indicació de les àrees urbanes: 1. Àrea d'habitació ocupant els espais del Concili Provincial 2. Episcopi i església de Santa Jerusalem 3. Edifici religiós (església de Sant Pere?) 4. Església de Sant Fructuós (?) i necròpolis 5. Enterraments (església?) 6. Necròpolis de Mas Rimbau-Mas Mallol 7. Necròpolis 8. Necròpolis 9. Necròpolis del Francolí i episcopi amb església martirial i monestir (s. V-VI) 10. Barri portuari 11. Zona intramurs ruralitzada (MENCHON 2008).

Hem d'entendre que l'arribada dels visigots a Hispània va implicar la fi de Tarraco com a capital romana. S'entrava en una fase de pèrdua de velocitat especialment pel pas del poder polític cap a Toledo i Barcelona, de manera que poc a poc *Tarracona* va eslangunit-se éssent al final del període visigòtic una ciutat que viu més del passat que del present, i és en el mapa perquè conserva la seu metropolitana. En aquest context, la invasió àrabo-musulmana va significar el cop de gràcia a una *urbs* que li pesava massa el passat, i del qual només li restava el seu caràcter de seu episcopal.

La ràpida invasió islàmica va arribar a Tarragona el 713-714. Si bé les fonts àrabs no es posen d'acord si la caiguda de *Tarracona* va ser fruit de la capitulació o del setge i destrucció de la ciutat, ara per ara no hi ha evidències arqueològiques que ens indiquin la seva fi violenta.

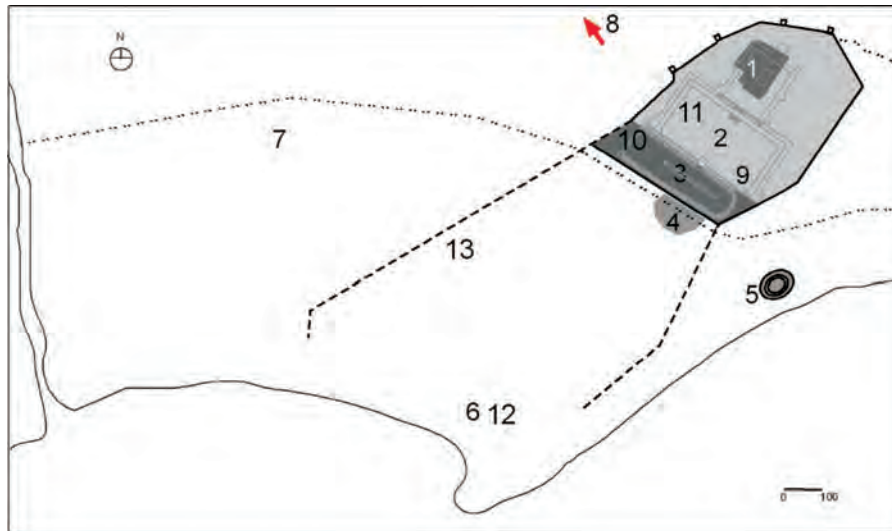
Hom ha suposat que la invasió va implicar la fugida del comes i el bisbe Pròsper amb els seus diaques, restant la ciutat abandonada i sense raó de ser en restar deserta la catedral episcopal. Amb tot hi ha qui pensa que la fugida va haver d'esperar uns anys, i es relaciona amb les revoltes de *Munnuz* a la Cerdanya, o amb la sublevació d'Ardó. Fos el que fos, Tarragona va quedar col·lapsada i durant molt temps s'ha vist despoblada fins la conquesta feudal. El fet és que els indicis històrics i arqueològics contradiuen la despoblació del Camp, més quan la ciutat és presa per les fonts islàmiques com una *madina* fantasmagòrica i buida, apta per les emboscades, o com una *balda* o aldea. Quant a l'anomenat *mihrab* de la Catedral de Tarragona, pres com la prova de la continuïtat de la ciutat, el seu estudi acurat va mostrar que realment era una peça procedent de *Madinat ar-Zahra*.

Al segle X el procés d'expansió feudal es consolida fins el Gaià. Ara bé, la conquesta de Tarragona i el Camp es fa esperar. La magnitud de l'empresa, la política de pactes amb les taifes, junt a la proximitat de la frontera andalusí, motivarien que els comtes de Barcelona no s'aventurassin a fer-se amb la fantasmagòrica Tarragona. De fet, la realitat és clara: Tarragona no es desplega de forma definitiva fins les prelatures de sant Oleguer i Bernat Tort.

El 1090 Ramon Berenguer II inicia la campanya de conquerir Tarragona i Tortosa i el 1091 el bisbe de Vic, Berenguer Seniofred de Lluçanès és reconegut arquebisbe de Tarragona. L'empresa va comportar l'assentament i colonització de la ciutat, en una empresa ambiciosa que es va estroncar almenys políticament. Es transforma la torre occidental del fòrum provincial en castell del bisbe de Vic (*Nahalis*), i es basteix l'església de Sant

Salvador a la zona de les *carceres* del Circ.

La mort del bisbe, junt a la pressió almoràvit, van frenar el projecte fins que el 1119 Oleguer Bonestruga es nomenat arquebisbe de Tarragona. Després de diverses vicissituds, el 1129 el prelat i el comte donen sengles cartes de poblament de la ciutat i el Camp al normand Robert Bordet, Colei o d'Aguiló, i s'enceta de forma ferma la colonització de Tarragona, que es veu especialment impulsada després de les conquestes de Tortosa (1148), Lleida (1149) i Siurana (1154). Llavors comença una dura pugna entre els Aguiló i l'arquebisbe, que acaba el 1171 amb l'assassinat del prelat Hug de Cervelló i l'exili dels Aguiló. Els seus bens van passar a mans d'Alfons I i la Mitra esdevé el veritable senyor de la ciutat.

Tarragona entre els segles XII i XIII (compari's amb la figura de la pàg. anterior). 1. Catedral medieval 2. Zona d'hàbitat dels segles XII-XIII 3. Raval del Corral, emmurallat al segle XIV 4. Zona d'hàbitat extramurs 5. Santa Maria del Miracle 6. Vila Nova i zona portuària 7. Santa Magdalena de Bell-Lloc 8. Sant Pere Sacelades 9. Nazaret 10. Sant Salvador del Corral 11. Sant Miquel del Pla 12. Sant Miquel del Mar 13. Monestir de Sant Fructuós (MENCHON 2008).

Certament la restauració de Tarragona tenia un gran entrebanc, la vella Tarraco: una antiga metròpoli d'extensió més que considerable, amb unes construccions impressionants, però en un estat més que precari.

La ciutat medieval va instal·lar-se a la Part Alta i poc després va desenvolupar-se un barri a l'antic port romà. La muralla va ser adobada i el costat sud de la Part Alta va aprofitar la separació entre Circ i Fòrum Provincial amb la construcció del Mur Vell, i un portal sobre la comunicació entre els dos edificis romans (de l'Olivera). La torre d'accés oriental al Fòrum Provincial esdevé castell de Robert Bordet (Pretori, castell del Rei o de Pilat) mentre que la Catedral visigòtica i el recinte de culte imperial són del domini eclesiàstic.

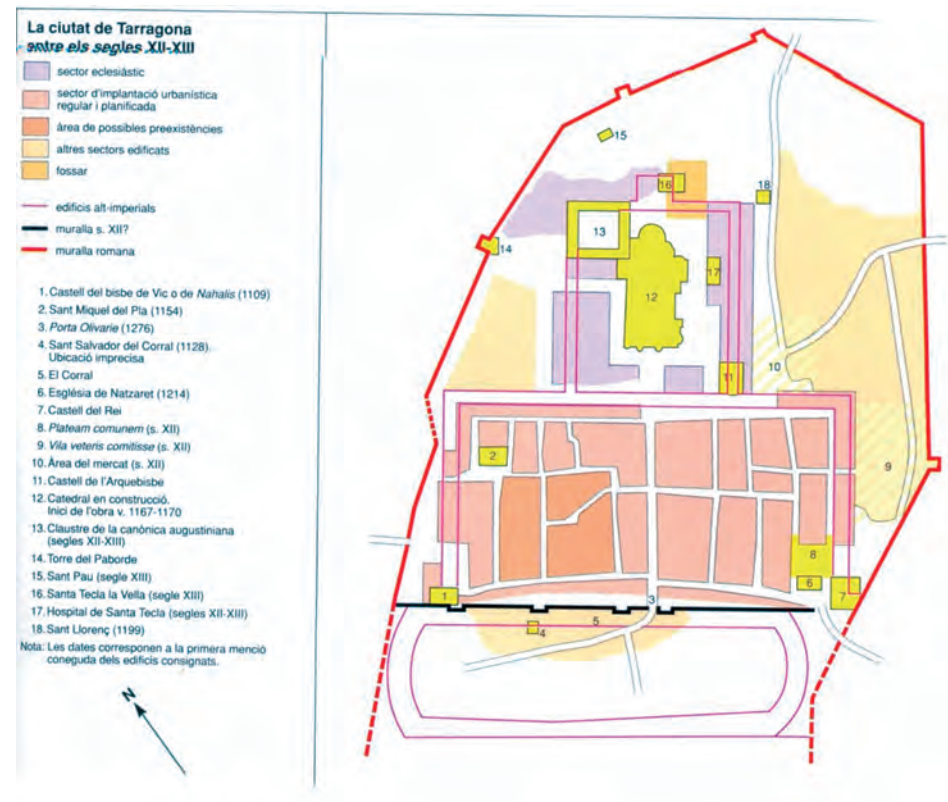
L'entorn del Pretori, conegut com la *villa veteris comitisse* s'organitza com a zona d'hàbitat i temps després esdevé el barri jueu de la ciutat, de jurisdicció reial, amb una entrada per la muralla que aprofita una portella romana (dels Jueus). Prop seu, a la zona de la plaça Rovellat, les construccions visigòtiques relacionades amb l'església de Sant Pere es reutilitzen en nous habitatges medievals.

El recinte de culte imperial, després episcopi visigòtic, esdevé el principal centre polític, religiós i administratiu de la ciutat medieval. A la torre romana que havia a l'angle oriental de l'*area sacra*, s'hi estableix el castell de l'Arquebisbe (o del Patriarca) i als seus peus es genera un espai urbà seguint un vial que mena a una porta de la muralla, la del Mal Consell o Sant Antoni. Prop seu, a la zona dels carrers del Puig d'en Sitges i d'en Pallas esdevé un espai de magatzem agrícola.

La Terrassa Superior sofreix una important transformació a partir de l'establiment de la canònica Catedralícia (1154) i l'obra de la Seu, sobre el podi del temple d'August, és a dir a l'eix de simetria del conjunt del *Concilium* provincial. A més, el costat nordoccidental del *temenos* s'utilitza com a tancament del claustre medieval. A finals del segle XII

es construeix l'Hospital Catedralici, adossat a un edifici anterior. Entre aquest i la Catedral hi havia el fossar amb la capella funerària de Santa Tecla la Vella. Al seu costat coneixem un important sitjar medieval sobre un altre de l'antiguitat tardana. En direcció oest, sota l'actual Seminari i l'Arquebisbat havia la infermeria dels Canonges amb la capella de Sant Pau, i el castell del Paborde, al redós d'una torre de la muralla amb un important ampliació del segle XII.

L'antiga escalinata que duia al recinte de culte va recuperar la seva funció. Quant a l'espai de la Plaça de Representació es va organitzar de forma ortogonal. La zona ja era habitada en època visigòtica i caldria estudiar la relació entre les dues trames urbanes. L'eix de simetria del *Concilium* es recupera amb el carrer Major. Així tenim una estructuració urbana planificada que tan és hereva dels precedents romans com de la implantació d'un model ortogonal en nuclis de nova planta i promoció senyorial, que veurem en viles com Reus o la Selva del Camp entre d'altres.

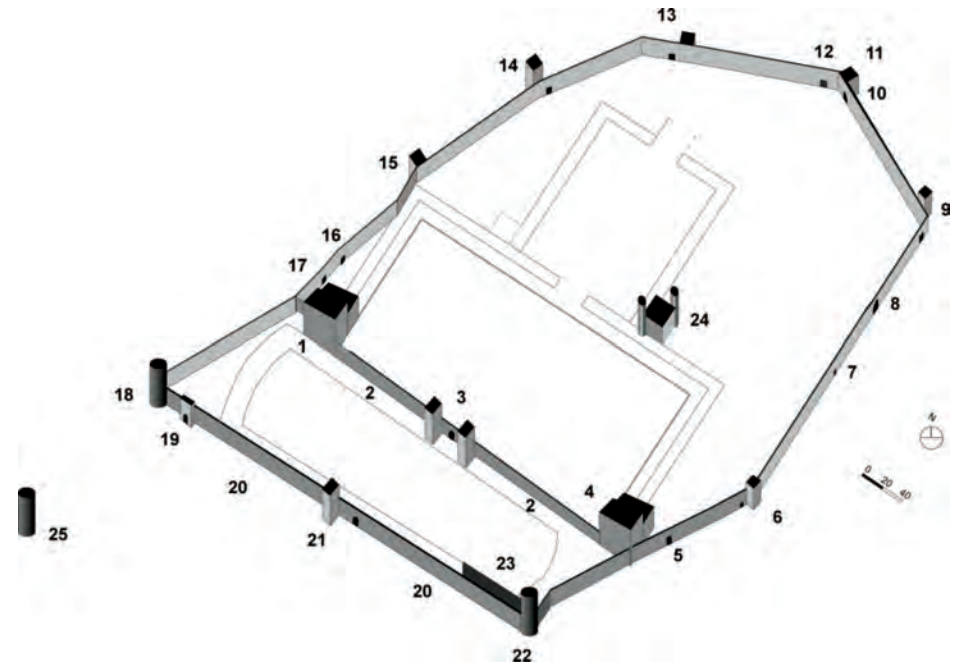
La ciutat de Tarragona al segle XII segons RIU-BARRERA (1995).

L'escenografia teatroide de la Tarraco imperial aviat es va veure recuperada per l'ambiciós projecte urbanístic de l'acròpoli eclesiàstica. La restauració formal de la seu visigòtica implicava, però, la instauració d'un nou ordre, el feudal, i necessitava d'uns equipaments de prestigi fins i tot sobredimensionats per una ciutat com Tarragona. No en va el principal motiu polític de l'empresa era la restauració de la catedral episcopal, per tant l'edifici més important havia de ser la Catedral.

L'estructuració de la Tarragona medieval centrada urbanísticament en la Part Alta com a pol·lus principal, i la zona portuària com àrea en expansió es manté fins mitjan del segle XIX, quan després d'iniciar-se l'enderrocament de les fortificacions, es planteja la urbanització de l'eixample de la ciutat amb l'objectiu que s'unissin les poblacions de Marina i la Part Alta, que cristal·litza al llarg dels segles XIX i XX.

Però l'entrada de Tarragona a l'època moderna va anar precedida de dos segles molt complicats per la ciutat. Al XIV, les dificultats econòmiques, la crisi, la Pesta Negra i la Guerra dels dos Peres van afectar una ciutat que lluny de recuperar-se al segle XV, sofreix setge durant la Guerra Civil Catalana (1462) del qual li costa molt recuperar-se.

Certament el pes de la violència de la guerra es va deixar veure als segles XVI, XVII i XVIII; i com no a principis del XIX amb el setge de 1811. Des del segle XVI, les velles muralles romanes i medievals es van adobant i consolidant, tot ampliant-se amb baluards i cortines per defensar-se tant dels possibles atacs per terra com de les incursions marítimes, especialment de pirates i corsaris del nord d'Àfrica i Turquia. Les fortificacions de la ciutat van ser fins el segle XIX una veritable barrera contra l'expansió urbana, cosa que va comportar una densificació del nucli històric, amb les conseqüències lògiques com menor salubritat...

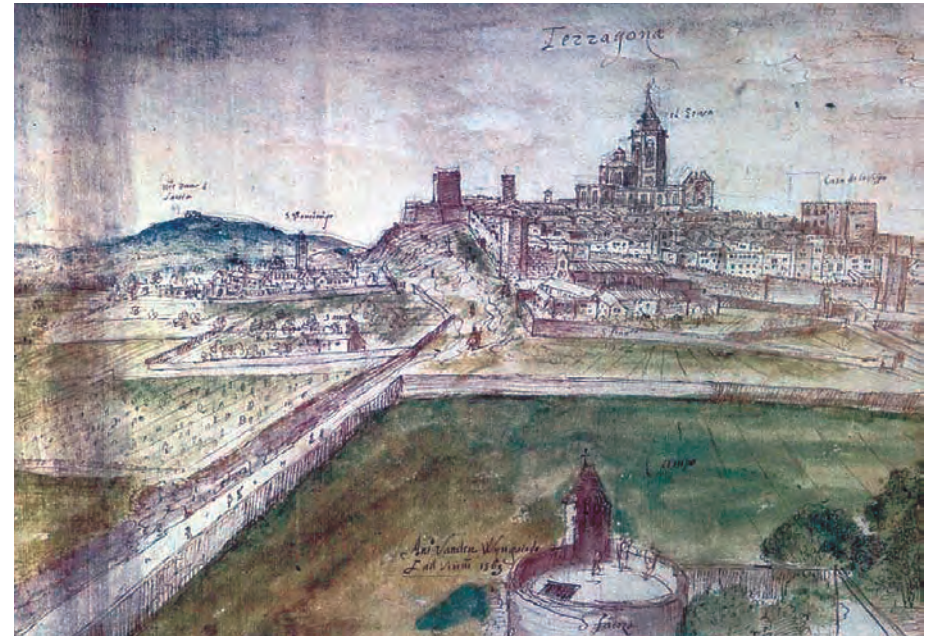

Fortificacions i castells de la ciutat de Tarragona a l'edat mitjana (MENCHON 2009):
 1. castell del bisbe de Vic, 2. Mur Vell, 3. portal de n'Olivera i torres de Morenes i Arandes, 4: castell de Robert d'Aguiló, després del Rei, 5. Portal del Rei 6. portella dels Jueus i torre Saportella, 7. portella (del Forat Micó?), 8. portal del Mal Consell, després de Sant Antoni, 9. torre i portella, 10. porta del Socors, 11. torre d'en Vallcorba (Sant Magí), 12. portal del Carro, 13. torre del Cabiscol i portella, 14. torre dels Templers, Paborde o Arquebisbe i portella, 15. torre de l'Escolà, 16. portal sobirà de Predicadors, després del Roser, 17. portal jussà de Predicadors (portella), 18. torre de Miralcamp o Grossa, 19. portal de Framenors, 20. Muralleta (s. XIV), 21. torre i portal del Bordell, 22. torre de les Monges, 23. Mur de Clasquerí, 24. castell de l'Arquebisbe o del Patriarca, 25. torre dels Heretges.

Amb tot, el paper de Tarragona com a seu arquebisbal, i les reformes derivades del Concili de Trento (1545-1563) van tenir conseqüències urbanes, amb la construcció de la Universitat Pontifícia i el Seminari Conciliar a l'actual Rambla Vella. A més s'hi van aixecar el nou convent de Franciscans, el dels Jesuïtes i el nou hospital de Santa Tecla. S'estructurava així una part important de la ciutat, després encerclada per la muralla de Sant Joan que volia protegir el flanc meridional i completava la ja obsoleta Muralleta aixecada en temps de Pere III davant de l'antiga façana del Circ romà.

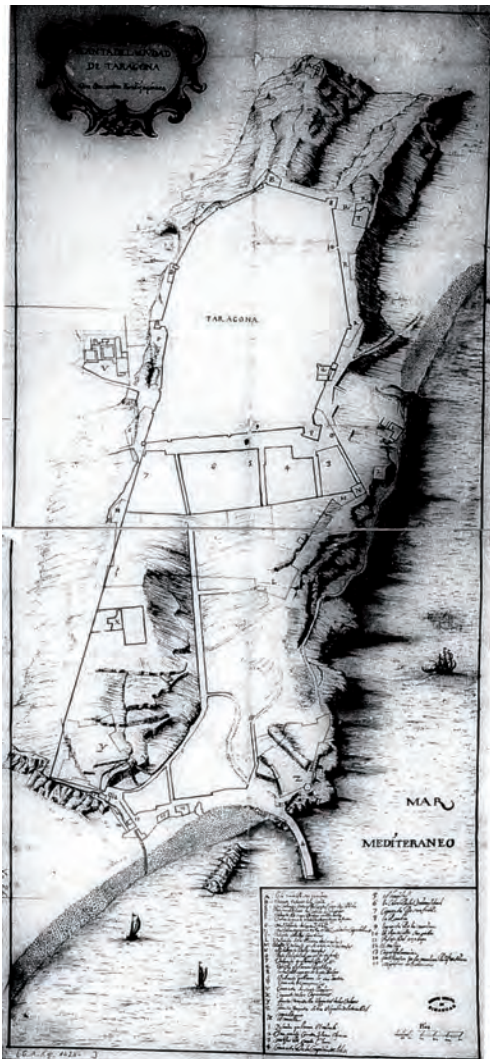

La ciutat de Tarragona al segle XVI segons Remolà, en base a Pons d'Icart i Wyngaerde (REMOLÀ 2004).

Detall del dibuix d'Antoni van den Wyngaerde (segle XVI) en el qual es representa la ciutat de Tarragona des del riu Francolí. A l'esquerra podem veure encara dempeus la muralla romana amb el seu sòcol ciclopí (KAGAN 1986).

Durant la Guerra dels Segadors, la ciutat va patir setge els anys 1641 i 1644, cosa que va comportar importants destruccions i la decadència econòmica. El port va patir els estralls de la guerra i va estar abandonat força temps. El comerç es va desviar al de Salou, en un temps que l'economia del Camp entra en una greu crisi que no es supera fins finals del segle XVIII quan s'autoritza reparar el port i es dona permís per comerciar amb Amèrica.

Plànol de les fortificacions de Tarragona de 1641-1642, conservat a l'arxiu de Simancas (GABRIEL; HERNÁNDEZ 1981; NEGUERUELA 1985). A l'esquerra es pot veure el traçat encara visible de la muralla romana que passaria pels carrers Lleida i Sevilla.

En canvi la Guerra de Successió (1702-1714) no va comportar un nou setge a la ciutat, ans al contrari. La presència de tropes angleses va tenir com a conseqüència el reforç de les fortificacions amb obres com la Falsabruga o els fortins de Sant Jordi i la Reina Anna Stuart.

Al llarg de l'edat mitjana i fins pràcticament el segle XX el paper de l'Església a la ciutat de Tarragona va ser de gran pes en tots els aspectes de la ciutat, inclòs l'urbanisme. Anteriorment es comentava com la construcció de la nova Catedral al segle XII marcava l'ocupació de bona part de la ciutat per equipaments eclesiàstics, i generava un urbanisme que, hereu del romà, ha arribat als nostres dies.

Tarragona va comptar amb arquebisbes com Gaspar Cervantes, Joan Terés i Antoni Agustín, que al segle XVI van promoure la Universitat Literària, van ampliar els límits de la ciutat emmurallada fins a l'actual Rambla Nova, van promoure la construcció de la muralla de Sant Joan, i l'obra de diverses de la Catedral de Tarragona. També va ser iniciativa eclesiàstica la construcció d'un aqüeducte des de Puigpelat, que va dur aigua corrent a la ciutat, que es va inaugurar el 1798. Aquest desplegament de la ciutat des de finals del segle XVIII, en bona part gràcies a l'impuls que van comportar les obres del Port, es va veure truncat de forma brutal per la Guerra del Francès, amb el setge de 1811 i la posterior marxa de les tropes napoleòniques dos anys després.⁵

⁵ ARESTÉ, J.: *El crecimiento de Tarragona en el siglo XIX*. Tarragona 1981.

“La ciudad de Tarragona vista desde el mar”, gravat de Pablo Montañés publicat a FLÓREZ 1769 (BHMT). Es poden veure les fortificacions d'època moderna de la zona del port i la Muralla de Sant Joan (entre les Rambles Nova i Vella).

4. EL SETGE DE TARRAGONA DE 1811

L'any 1810, poc temps abans que les tropes napoleòniques assetgessin a Tarragona per iniciar el setge de la ciutat, tenia una població aproximada d'unes deu mil persones. I va augmentar significativament degut a l'arribada, durant aquell any i inicis del següent, de refugiats civils procedents d'altres poblacions, així com per l'augment significatiu de la seva guarnició militar, fins assolir les quaranta mil persones aproximadament en el moment d'iniciar-se el setge. ⁶ A més Tarragona representava un important punt de proveïment gràcies a la importància del seu port, i “durante las adversidades de Cataluña, ha sido siempre el depósito general y el almacén de los artículos de boca y guerra, el asilo del ejército, el refugio de los emigrados y seguridad y centro del comercio.” ⁷

“Descripción topográfica de la ciudad de Tarragona y de su sitio en 8 de junio de 1811.” Plànol del Depósito general Topográfico de Ingenieros (clixé MHT). Es pot observar com les fortificacions d'època moderna que encerclen la ciutat segueixen el traçat de la muralla romana, especialment a la Part Alta tot i la inexactitud del plànol.

⁶ IGLESIES, J.: *El setge de Tarragona a la guerra napoleònica*, Barcelona 1965, pàg. 14.

⁷ SENSE AUTOR: *Sitio, asalto y saqueo de Tarragona en 1811*. [Es copia de un manuscrito que se conserva en la biblioteca de uno de los conventos de Religiosos Menores de Cataluña], Tarragona 1911, pàg. 3.

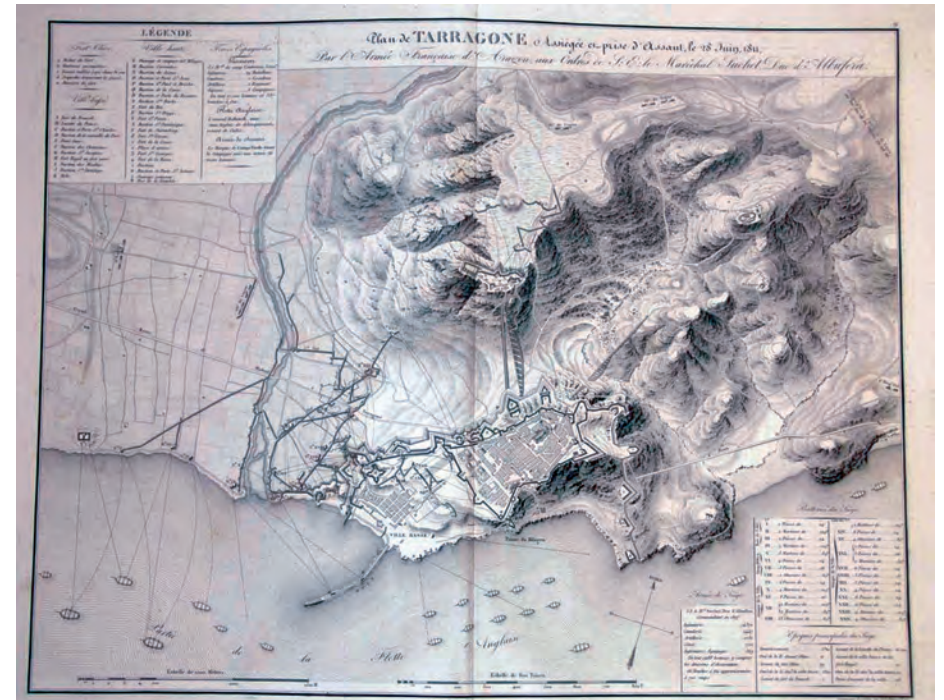
En el moment d'inici del setge, l'exèrcit francès estava integrat per vint-i-dos mil soldats de diferents nacionalitats al capdavant dels quals es trobava el general Suchet. Els francesos van situar el seu quarter general a la propera vila de Constantí, i varen assetjar la ciutat durant cinquanta-sis dies. Abans de l'atac dels francesos oferiren als defensors la capitulació de la plaça, fet que no acceptaren a l'espera de l'arribada d'un exèrcit de reforç que els alliberés, i que mai no va arribar.

Des del punt de vista de general Suchet, ascendit a mariscal arrel de la pressa de Tarragona, el fet de que la ciutat no capitulés era responsabilitat dels propis defensors, que va provocar la brutalitat de l'assalt i donava a les tropes franceses carta blanca per practicar el pillatge i els més horribles abusos. Així eren descrits els seus actes cent anys després dels gravíssims esdeveniments: *"Pero la barbarie de los franceses en Tarragona es un hecho que degrada la dignidad del hombre y por lo monstruo y sin igual merece lugar preeminente en la historia del mundo."*⁸

El setge del francès es va concentrar bàsicament en la part baixa de la Tarragona i, després de que els diversos baluards i defenses d'aquesta zona anessin caient, el foc artiller es va concentrar en la zona de la muralla de Sant Joan, situada entre la Rambla Vella i el què ara és la Rambla Nova. Finalment el dia 28 de juny s'obria una bretxa al baluard de Sant Pere, fet que precipità els esdeveniments. A partir d'aquest moment el setge s'accelerà conquerint-se la ciutat en poc temps, amb una virulència i una crueltat que va anar molt més enllà que el que "l'art de la guerra" entenia com a raonable, tal i com es comentarà més endavant. El cost per a l'exèrcit napoleònic va ser elevat, unes set mil baixes aproximadament. Les baixes dels defensors no van ser precisament petites, ans al contrari, i especialment entre la població civil.

Es calcula que en els tres dies que durà el saqueig, un cop conquerida la ciutat hi va haver 5.630 morts (tropa degollada 2.500, població ci-

vil: homes 2.800, dones 200, infants 130), es van fer 6.300 presoners, 300 persones es van ofegar intentant arribar als vaixells de salvament, 5.450 persones, foren ferides, 450 foren salvades pels vaixells i 1.800 dispersades.

"Plan de Tarragone assiégé en prise d'assaut, le 28 de juin 1811 per l'armée française d'Aragon, aux ordres de S. E. le Maréchal Suchet, duc d'Albufera", 1834. En el cercle, es marca el fortí de l'Oliva i les línies d'atac de l'exèrcit napoleònic (SUCHET 1834).

⁸ SENSE AUTOR: Sitio, asalto y saqueo de Tarragona en 1811. (Es copia de un manuscrito que se conserva en la biblioteca de uno de los conventos de Religiosos Menores de Cataluña), Tarragona 1911, pàg. 3.

El balanç total de pèrdues humanes de la ciutat es pot resumir en el següent quadre:

	Presoners	Ferits	Morts
En els 56 dies de setge	1.900	3.200	2.250
En els 3 dies consecutius al setge	6.300	5.450	5.700
Per les ferides			1.900
Ofegats			300
Presoners assassinats			750
TOTAL	8.200	8.650	10.900

5. ASSALT FINAL: 28 DE JUNY DE 1811.

L'episodi de l'assalt de la ciutat de Tarragona per les tropes napoleòniques, si bé conegut per la historiografia, no ha rebut el tractament que es mereixia, de manera que ha passat sovint inadvertit davant d'altres fets bèl·lics com els setges de Saragossa o Girona. La realitat històrica, però, ens mostra un una crueltat i violència de gran envergadura.

La informació què tenim del setge, procedent en primer lloc de les memòries del Mariscal Suchet, les del general Contreras o dels annals de les campanyes escrits per militars italians i anglesos. Coincideixen en el desenvolupament dels fets, tot i que en el cas francès es justifica l'extrema violència per la contumàcia de la plaça a no rendir-se i al fet de resistir de forma ferotge. El fet, però, és que les represàlies de l'exèrcit napoleònic, ordenades i consentides, van ser brutals.

Seguidament es passa a reconstruir els fets esdevinguts principalment entre els dies 28 i 29 de juny de 1811, hores finals del setge de la ciutat de Tarragona.

La darrera fase de les operacions militars per fer-se amb la ciutat va desenvolupar-se entre els dies 22 i 28 de juny de 1811. Un mes abans les tropes de Suchet s'havien fet amb el fortí de l'Oliva i van decidir, com en el setge de la Guerra dels Segadors, atacar la ciutat des de la part baixa i el riu Francolí. La proposta no era en va, era la zona on les fortificacions eren més febles, fetes de pressa o massa obsoletes, sense blindatges, camins coberts ni fossats. Una descripció de del general Contreras, responsable de la defensa de la plaça durant el setge és prou eloqüent:

“La ciudad de Tarragona, situada al norte y orilla del mar á 600 u 800 toesas ⁹ al Oeste del desaguadero del rio Francoli, forma un paralelogramo rectángulo, cuyos lados mayores van del Este al Oeste, y son de 500 á 600 toesas, y los pequeños de 300 á 400. La ciudad está rodeada de una antigua muralla construida por los romanos, cuya parte del Oeste fué destruida por la guerra de Sucesión, y remplazada por un terraplen de 8 á 10 pies de ancho, con cuatro baluartes llamados uno de Cervantes cerca del mar, al que comunicaba por medio de una cortadura, que hice construir llamándola tambien de Cervantes.

El baluarte inmediato se llama de Jesus, el que sigue a éste de San Juan, en el qual está la puerta de San Juan, por la que se comunicaba la ciudad con el arrabal; y el 4º era el de San Pablo, desde el que hice construir otra cortadura llamada del Rosario, porque se terminaba en el baluarte de este nombre en el nuevo recinto, cerrando asi por medio de estas dos cortaduras á la derecha y á la izquierda la entrada al enemigo despues que se apoderó del arrabal y obras exteriores que le cubrian.

⁹ Toesa, mesura de longitud d'origen francès. Equival a 1'946 metres (Diccionario de la RAE).

El lado del mar no podía ser atacado por los franceses, y así se hicieron en él pocas obras.

Se habían construido varias fortificaciones avanzadas, y separadas de la plaza, como el Olivo sobre una altura á 400 toesas de esta al N. el qual era el fuerte principal y mas importante.

El de Loreto tambien sobre una montaña á la misma distancia que el Olivo, y el del Francolí al Oeste sobre la orilla izquierda y en el des-guardado del rio de este nombre en la mar.

Además de estas obras, y para cubrir el arrabal (llamado ciudad inferior o baxa por los franceses), situado entre la ciudad y el rio Francolí, se había construido una línea de fortificaciones desde el baluarte de San Pablo hasta el fuerte del Francolí, unida por varias obras como eran el baluarte del Rosario, el de Santa Catalina, los de Santo Domingo, de Orleans, del Rey, de San Carlos; una cortadura de 80 toesas desde esta último hasta la mar, y una batería llamada de San Josef, delante de la qual á distanciat de unas 30 toesas estaba la luneta del Príncipe, distante 80 toesas del fuerte Francolí: é interiormente en el arrabal detras del baluarte de Orleans se hallaba el Fuerte Real, que era un quadro con cuatro baluartes, construido tambien en la guerra se Sucesion con el fin de evitar una sorpresa, que fué el de las otras obras construidas en aquel tiempo en Tarragona. No hago mencion de las demas obras, porque no fueron atacadas.”¹⁰

Tot indicava que l'amalgama de fortificacions, baluards, cortines, defenses que envoltaven la ciutat de Tarragona era clarament insuficient per una correcta defensa davant l'Armée d'Aragon del general Suchet. Era un sistema defensiu obsolet, inacabat, mal executat, pitjor mantingut mostrava les seves debilitats a l'hora de la veritat.¹¹

La protecció del flanc del port va ser un dels primers objectius, però no va servir de gaire. Es formava pels baluards de la Sínia, Santa Caterina, Orleans, lluneta del Rei, els del Rei i Sant Carles; la bateria de Sant Josep, la lluneta del Príncep i el fortí del Francolí. També es va construir el baluard de Reding i es feren altres obres militars.¹²

¹⁰ SENÉN y CONTRERAS, A.: *Sitio de Tarragona, lo que pasó entre los franceses el general Contreras que la defendió, sus observaciones sobre la Francia, y noticia del nuevo modo de defender las plazas. Madrid, 1813, capítulo "Noticia del sitio y toma de Tarragona"* pàg. 1-2.

¹¹ RECASENS, J. M.: *La revolución y Guerra de la Independencia en la ciudad de Tarragona*. Barcelona 1965, pàg. 68.
Existeix una abundosa bibliografia sobre el setge de la ciutat, de la qual hem utilitzat, entre d'altres:

MORERA, E.: *Tarragona cristiana*. Tarragona 1959, vol. V, pàssim.

SALAS, J. de: *El sitio de Tarragona por los franceses en 1811*. Tarragona 1882 [publicat anteriorment a la Revista científico-militar, 3ª època, tom 3] o el de l'Atlas de la Guerra de la Independencia, làmina 32, Arxiu Històric Militar.

SALVAT i BOVÉ J.: *Tarragona en la Guerra y en la Postguerra de la Independencia*. Tarragona, 1961, pàg. 342.

SÁNCHEZ REAL, J.: *Defensa de Tarragona en 1811*, Tarragona 1982.

¹²Entre les obres de defensa, hem de fer menció de la muralla de 7 metres d'amplada excavada a la capçalera oriental del Circ pel Taller-Escola d'Arqueologia. Vid. TED'A: "Aproximació a les fortificacions de Tarragona en èpoques moderna i contemporània. Excavacions en el sector 'Castell del Rei-baluard de Carles V'". *Quaderns d'Història Tarraconense*, X, 1991, pàg. 87-122.

Per la defensa dels afores de la ciutat, es feren les obres de fortificació del fortí de l'Oliva, del Loreto i dels Ermitans.¹³

Una vegada superades les fortificacions de la zona del port, l'estratègia de l'*Armée d'Aragon* va ser hostigar la muralla de Sant Joan, que hem de situar a la franja entre les actuals rambles Nova i Vella. Es formava per una cortina del segle XVII, amb quatre baluards, Cervantes o Toro, Jesús Sant Pau, i una porta d'accés.

Les tropes de Suchet van obrir una trinxera paral·lela i van iniciar l'hostigament de la muralla de Sant Joan amb dues bateries a partir del dia 24. Posteriorment s'hi afegeixen quatre morters, a fi i efecte d'augmentar el foc sobre la muralla de Sant Joan i els baluard de Jesús i Cervantes. Des de l'Oliva, quatre obusos es van dedicar a bombardejar l'interior de la ciutat. El dia 25 van obrir una segona trinxera paral·lela a 140 metres de la muralla, amb l'objectiu de preparar l'assalt final. El dia 27 Suchet ja planificava l'acció militar. El mateix dia van arribar per mar 1500 soldats de l'exèrcit anglès sota les ordres del coronel Skerret. Després d'observar la situació del setge i segurament d'avaluar les possibilitats d'èxit, van tornar a marxar. El mateix va fer el baró d'Eroles, qui va inspeccionar l'estat de les fortificacions amb el mateix general Contreras i va abandonar Tarragona amb la intenció de demanar tropes al general Campoverde a fi i efecte d'aixecar el setge el dia 29.

Amb aquestes circumstàncies és lògic pensar en la desmoralització de les tropes assetjades i la població. Al mateix temps Contreras preparà la resistència davant la imminència de l'assalt final. Entre altres va dissenyar un "plan humanitari" per desallotjar les tropes la nit del dia 28, i per evitar caure presoners. Va preparar mesures per enviar els ferits al vaixells que havia a la rada i per inutilitzar l'artilleria, tot i que la població civil quedava a la seva sort malgrat que deixaria una carta a Suchet demanant-li clemència. Al mateix temps va preparar la ciutat per

resistir l'assalt. En la mesura del possible es van adobar les defenses, es van fortificar les cases obrint-hi espitlleres, carrers, va obrir rases i va derribar escales per dificultar el pas dels assaltants. Va col·locar un canó a la barbata de la porta de Santa Clara per tal de batre la Rambla i va fer tancar la porta de Sant Francesc per tal de parapetar-se darrere de l'antiga Muralleta.

¹³ *La revolución y Guerra de la Independencia en la ciudad de Tarragona*. Barcelona 1965, pàg.64-68.

Morera ens dona una descripció similar: "no sólo tenía construída ya la doble muralla de que antes se ha hecho mérito, sino que, extra de la misma, aparecía levantada una línea de fuertes exteriores, que rodeaba todo su recinto militar. Hacia occidente, en el extremo de la muralla de San Juan, y debajo del baluarte de San Pablo, aparecía el llamado de la Sénia; entre éste ya la puerta del Rosario, existía el baluarte del Rosario, cuyo terraplén todavía se conserva y sirve de plataforma al sitio en que ha sido erigido el monumento dedicado al tarraconense Excmo. Sr. Eduardo Saavedra y Moragas; mas al norte, como salientes de la muralla se levantaron los fuertes llamados del Rey y de San Pedro, y ya enfilando a la cumbre de la colina, donde radica la ciudad, aparecían, como una tercera línea fortificada, los fuertes de Staremberg y fuerte y torre de San Gerónimo. De allí hacía oriente, se cerraba el recinto, con el baluarte de San Antonio comprensivo de todas las fortificaciones, cuyos restos aparecen hoy en los alrededores de la Casa de Beneficiencia, para llegar a la plaza de armas, en el camino o carretera de Barcelona, y desde dicho sitio, al fuerte de la Reina y de San Carlos (sic) erigidos en pequeño promontorio, entre las dos playas de la Rabassada y el Milagro, para incluir la última dentro de la fortificación total de la ciudad. Además, formando parte de la muralla moderna, existían los baluartes de San Clemente, en donde existe ahora el grupo de casas de los Sres. Ripoll; al extremo de la Muralla de Santa Clara, el baluarte llamado Cervantes, del cardenal-arzobispo que construyó la Muralla de San Juan, con los baluartes de Jesús, San Juan y San Pablo, que formaban parte de dicha muralla; los de Santa Tecla, Santo Domingo, San Diego y Santa Bárbara, siguiendo nuevamente la ruta amurallada hacía occidente; los conocidos por fuerte Breyto, San José y Cadenas, como salientes de la antigua muralla romana, y en la parte baja el fuerte Real, sobre el puerto moderno, el del Francolí, junto al río, el del Lazareto, y otros tambores salientes de menos importancia, terminándose en los años de la guerra, los conocidos por huertos del Príncipe, baluarte de la Cruz y el fuerte del Olivo, teatro de sangriento asalto, pocos días antes del de la ciudad a mediados del año 1811". (MORERA, E.: "Nuestras murallas antiguas y modernas". *Boletín Arqueológico*, época II, núm. 22, 1919, pàg. 25-43).

Es va redistribuir les tropes, de manera que Courten es va fer càrrec de la defensa de la muralla de Sant Joan, Eguaguirre de la Rambla (Vella), ocupant les cases el regiment d'Almansa; Mesina amb els batallons de Castella la Nova i el regiment d'Almeria a l'obertura de la Muralleta, i a la reserva el regiment de Saboya. L'artilleria estava disposada en les diferents cortines de muralla, a més de Santa Clara, sant Francesc, Pilats i la Catedral.

El dia 28 les tropes de Suchet van iniciar un duríssim bombardeig, que es va respondre de la mateixa manera. L'objectiu era obrir bretxa a la Muralla de Sant Joan mentre que des de l'Oliva es castigava el nucli urbà i les fortificacions de la Falsabrega. Per un error de càlcul l'avançada de l'artilleria francesa no va poder batre el baluard de Sant Joan i el foc es concentra sobre la cortina i contra el baluard de Sant Pau per tal d'anul·lar les peces d'artilleria allí destacades.

Cap a les 10 del matí va explotar el polvorí del baluard de Cervantes o Toro, que va provocar nombroses baixes i a més va neutralitzar un flanc de defensa de la muralla de Sant Joan. L'artilleria francesa concentrà el foc sobre la bretxa que seria prop de l'actual carrer de l'Assalt (nom que ve de l'atac que esdevindria hores després). A mitja tarda ja permetia l'entrada d'una columna de 8 soldats de front.

Cap a les cinc i mitja de la tarda es va iniciar l'assalt final per la bretxa. Va ser una hora abans del previst per Contreras, cosa que li va impedir evaquar les tropes de la ciutat.

Davant, els francesos havien destacat 400 sapadors sota el comandament del general Habert, que esperaven ordres. A la ciutat baixa havia una reserva de 1200 homes sota les ordres del general Ficatier. El general Harispe tancava el camí ral a Barcelona comandant les tropes italianes. Montmarie estava preparat amb cinc batallons, que van entrar pel Portal

del Roser. L'atac combinat des d'aquesta obertura i la bretxa va tancar les tropes defensores entre dos focs.

L'ordre d'atac es va resoldre amb el foc de quatre morters i les tropes del general Habert es van llançar a l'assalt. El foc intens dels defensors va aturar els francesos fins tres vegades. Finalment, Suchet va ordenar enviar les tropes de reserva i aconseguen entrar a la ciutat, obrint-se els violents combats còs a còs.

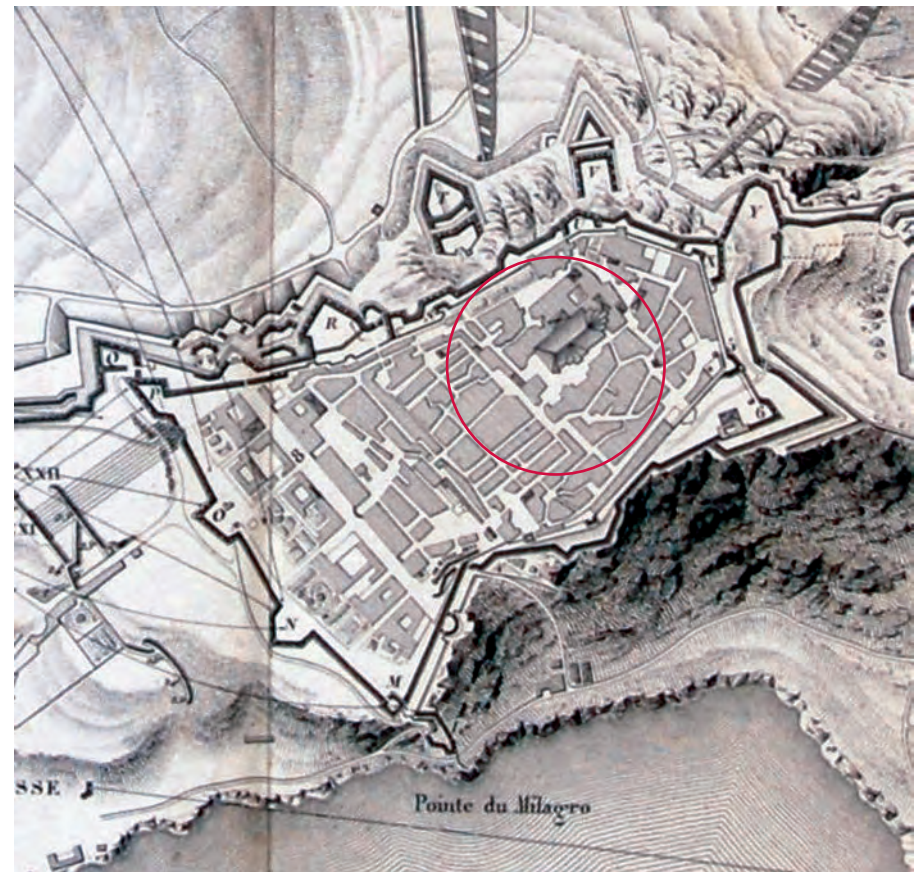
Superada la Rambla, les tropes espanyoles es van parapetar a les cases. El regiment d'Almasa va parar una segona onada de tropes franceses gràcies a les barricades i al foc d'artilleria del canó de la porta de Santa Clara. Mentre, el general Montmarie es va fer amb el Portal del Roser, de manera que les forces assetjades van quedar tancades entre dos focs. La violència del combat i la pressió francesa va provocar el replegament descontrolat dels assetjats, que com van poder es van retirar cap a la Catedral. Al mateix temps, el general Courten intenta fugir de la plaça per la carretera a Barcelona, i és atrapat per les tropes italianes, qui van provocar una gran mortaldat.

Després de dues hores de resistència ferotge la ciutat va caure. El darrer focus de resistència va ser el Pla de la Seu i els encontorns de la Catedral. A les escales i Pla de la Seu, darrer lloc de la defensa de Tarragona moriren, encerclats per l'enemic, molts oficials espanyols d'alta graduació, entre ells el governador de la plaça, D. José González, germà del general Campoverde, i va ser ferits entre altres el científic altafullenc Antoni de Martí Franquès. Al Pla de la Seu hi ha una placa commemorativa en honor d'aquests darrers defensors que es va col·locar en motiu del centenari del setge. Es troba a l'antiga rectoria de la Catedral, altrament Ca l'Ardiaca, palau medieval construït al segle XIV.

Contreras va intentar reorganitzar un últim focus de resistència al voltant de l'ermita de Sant Magí, però cau presoner després de ser ferit al ventre: "Á proporción que nuestras tropas iban cediendo, iban los enemigos ocupando las murallas de los recintos nuevo y viejo, y entrando por las calles, en las que fueron muertos, heridos, ó a lo menos robados sin distincion, hombres, mugeres y niños; y fué menor la tragedia porque los soldados franceses llenos de generosidad libertaban á cuantos podian, exponiéndose ellos mismos á ser víctimas de sus soldados, que sedientos de dinero no atendían á otra cosa que robar y matar.

En esta disposicion yendo yo á la puerta de San Magín para procurar reunir allí la gente que pudieses, y cargar con ella al enemigo, salvarla durante la noche, ó emprender nuestra salida por medio de los contrarios, fui herido de un bayonetazo en el vientre y hecho prisionero por una partida enemiga; y desde entonces y corrió la voz de que me habian muerto, y el desórden fué general, aumentándose al extremo de arrojar los soldados las armas y correr para salvarse, cayendo por este medio entre los enemigos que los hicieron á todos prisioneros (...)." ¹⁴

Les represàlies de les tropes napoleòniques van durar tres dies, que van provocar 5600 morts, amb 300 nens i dones assassinats com a mínim. Són diverses les fonts que plasmen els horrors del setge i els crims duts a terme per la soldadesca napoleònica: robatoris, assassinats, violacions, tortures, vexacions, profanacions...: no van respectar pràcticament res. Cal destacar, per exemple, que la Catedral, que feia les funcions d'hospital de sang i de refugi de la població civil va ser assaltada, es va robar el tresor i les persones allí refugiades tampoc no es van deslliurar de la violència. Uns set-cents foren degollats i una vintena llançats al buit des del campanar.

Detall de la Part Alta de Tarragona, del "Plan de Tarragone assiégé en prise d'assaut, le 28 de juin 1811 per l'armée française d'Aragon, aux ordres de S. E. le Maréchal Suchet, duc d'Albufera", 1834. En el cercle, es marca la zona del Pla de la Seu (SUCHET 1834).

¹⁴ CONTRERAS, Juan Senén de: *Sitio de Tarragona, lo que pasó entre los los franceses el general Contreras que la defendió, sus observaciones sobre la Francia, y noticia del nuevo modo de defender las plazas*. Madrid, 1813, capítol "Noticia del sitio y toma de Tarragona," pàg. 26-28.

El dia 30 van finalitzar els tres dies de saqueig i assassinats, que van ser més mortífers que el setge de 56 dies que va patir la ciutat. Tarragona estava destruïda i pels carrers cremaven pires dels cadàvers que cobrien literalment el terra.¹⁵ Després de la marxa de les tropes napoleòniques, el 19 d'agost de 1813, a la ciutat de Tarragona només quedaven 400 de les 10.000 persones que hi habitaven abans de la guerra, segons Alegret "vells, cecs, mancs, coixos i orfes."¹⁶

La violència del setge i el saqueig és un tema què Suchet tracta de puntes a les seves memòries, fins i tot arriba a dir que les seves tropes van respectar els refugiats a la seu Catedralícia: "Une masse d'Espagnols s'était retirée dans la cathédrale, vaste el solide édifice, élevé, et d'un difficile accès. Nos soldats les poursuivirent, et durent essuyer un feu meurtrier pour franchir les soixante marches qui précèdent l'entrée. Ils s'en rendirent bientôt maîtres: après une si opiniâtre résistance, leur rage contre les combattants ne connut plus de bornes; mais ils s'arrêterent à la vue de neuf cents blessés étendus dans l'intérieur, et leurs baïonnettes les respectèrent."¹⁷

Amb tot Suchet deixa entreveure la magnitud dels crims en explicar que els oficials van intentar frenar la soldadesca. Tot sembla indicar, però, que el general francès i la seva plana major no sols no van fer gaire per evitar la massacre, sinó que la van consentir i fomentar expressament o tàcita, com a càstig i escarment. És més, quan Suchet va rebre el general Contreras li va retreure que per culpa seva havia passat tot això, en defensar-se de l'atac napoleònic.

L'explicació de Contreras dels fets després del setge és eloqüent, especialment en referir-se a l'audàcia de Suchet en culpabilitzar-lo:

"Al dia siguiente el general conde Suchet me mandó conducir en unas parihuelas á su quartel general de Constantí, donde hallé á los generales Courten, comandante de la division de las tropas que defendian el

frente opuesto al atacado; Cabrer, comandante general de ingenieros, al brigadier Medina, comandante general de la division que defendia el frente atacado, y otros gefes que fueron hechos prisioneros, con siete mil ochocientos y tantos hombres, entre ellos quatrocientos oficiales que han sido conducidos á Francia.

*El general Suchet me llamó á su casa, y en presencia de los principales oficiales de su ejército y nuestros, me echó en cara que yo era la causa de los horrores que sus tropas habian cometido en Tarragona por haberme defendido mas que prescriben las leyes de la guerra; que en éstas le mandaban castigarme hasta con la pena de muerte por no haberle pedido capitulacion luego que estuvo la brecha abierta; que entrando por asalto, tenia derecho para llevarlo todo á sangre y fuego; que por lo mismo el sitiado debe poner bandera blanca para capitular luego que la brecha está abierta."*¹⁸

¹⁵ RECASENS, J. M.: *Tarragona en la guerra de la independencia recuerdo historico desde 1808 á 1813*, Tarragona 1863, pàg. 83.

¹⁶ ALEGRET A., *Historico del sitio, defensa, asalto y evacuación de Tarragona en la guerra de la Independencia*, Barcelona 1911.

¹⁷ SUCHET, *Mémoires du Maréchal Suchet, duc d'Albufera sur ses campagnes en Espagne. Depuis 1808 jusqu'en 1814 écrits par lui-même*. Tome second, Paris 1828, pàg. 105.

¹⁸ CONTRERAS, Juan Sené de: *Sitio de Tarragona, lo que pasó entre los los franceses el general Contreras que la defendió, sus observaciones sobre la Francia, y noticia del nuevo modo de defender las plazas*. Madrid, 1813, capítol "Noticia del sitio y toma de Tarragona" pàg. 26-28.

Thorton, és esqüet però clar en referència al què va passar: ¹⁹

“No time was afforded for the proposed retreat. The French batteries opened at daylight on the twenty-eight, and by ten o’clock a practicable breach had been formed. In a few hours the assault was given. The defence was trifling; for the views of the garrison had been directed to retreat, and panic reigned throughout the city. A scene of terrible slaughter ensued. All within the city were put indiscriminately to the bayonet; and a continued fire from the batteries swept away crowds of trembling fugitives, who fled to the shore in hope of rescue by the boats of the squadron. The British sailors, animated by compassion for the sufferers, persevered, amid the enemy’s fire, in conveying the fugitives to the ships moored in the offing.

We have the assurance of Marshal Suchet, that the officers of his army made strenuous exertions tu put a stop to the carnage. But the soldiers, with hands already steeped in blood, would not be restrained. Within an without the town the slaughter continued with unabated ferocity. The claims of age ans sex were disgregates. Those who sought refuge un the churches, were massacred even at the altar. Beauty, innocence, and helplessness, did not save live, though they ensured violation. Moret han six thousand unresisting persons were butchered. “And thus,” said Marschal Suchet, in his official repport, after detailing the Circumstances of the massacre, “has the terrible example wich I predicted taken place, and it will long be remembered by the Spaniards.”

Vaccani quan parla del setge i posteriors represàlies sobre la ciutat de Tarragona és molt mes clar que Suchet. Pel que en diu l’oficial italià les represàlies van ser acordades tàcitament la nit anterior, amb total coneixement de Suchet: tres dies de saqueig.

Després de la violència del saqueig i la destrucció de la ciutat, Suchet va ordenar la visita d’una comissió de Reus perquè veiés la ciutat just arranada i prengué nota davant qualsevol idea de sublevació contra el poder napoleònic. Vacanni explica que els legats reusencs estaven entre l’ànsia de venjança i la pietat. ²⁰

Gravat de l’assalt al Pla de la Seu (THIERS 1846-1851).

¹⁹ THORNTON, C. *Annals of the Peninsular Campaigns*. Edimburg-Londres 1829, volum III, pàg. 131-132.

²⁰ VACANI, C.: *Atlante topografico-militare per servire alla storia delle campagne e degli asedi degli italiano in Spagna del MDCCCVIII al MDCCCXIII ricavato da antichi documenti e de nuove ricognizioni eseguite nel corso della guerra*. Milano 1823, pàg 209-212.

Gravat al·legòric de la lluita al Pla de la Seu, publicat el 1851 a la *Historia de España* del Padre Mariana (MARIANA; CHAO 1851, pàg. 380).

Recreació dels assassinats perpetrats per les tropes napoleòniques a la zona del Fossar de la Seu (BLANCH 1861).

"Assalto al Llano de la Catedral." Quadre commemoratiu dels combats a les Escales de la Catedral. Any 1911, amb motiu del Centenari del Setge. Autor: Josep Vázquez Bardina (MHT).

1er GRUPO D LOS HORRORES D TARRAGONA EN 28 JUNIO D 1811.
Rapto de una doncella à vista de su Padre cerca el Cementerio.

Gravat de la col·lecció "Horrores de la Guerra" editada poc després del setge de 1811 on es palesen les represàlies de les tropes napoleòniques. EN aquest cas es tracta del segrestament d'una noia prop del Cementiri de la Catedral (publicat a MORANT 1986).

Gravat de la col·lecció "Horrores de la Guerra" editada poc després del setge de 1811 on es palesen les represàlies de les tropes napoleòniques. Aquí s'il·lustra l'assassinat d'un a família (publicat a MORANT 1986).

Gravat de la col·lecció "Horrores de la Guerra" editada poc després del setge de 1811 on es palesen les represàlies de les tropes napoleòniques. Es mostren els assassinats i saqueigs dins la Catedral (publicat a MORANT 1986).

4º CRUPO DE LOS HORRORES DE TARRAGONA
Dos hijos asesinados en presencia de su anciana madre la noche del 28 de Junio de 1811 en la calle de la Puerta del Socorro.

Gravat de la col·lecció "Horrores de la Guerra" editada poc després del setge de 1811 on es palesen les represàlies de les tropes napoleòniques. S'il·lustren assassinats prop de la Porta del Socors (publicat a MORANT 1986).

6. EL PLA DE LA SEU I ELS SEUS ENTORNS: CONTINUÏTAT D'UNA CONFIGURACIÓ URBANA.

Certament l'escenari de les darreres hores del setge i assalt de la ciutat de Tarragona durant la Guerra del Francès va ser pràcticament tot el casc urbà de les primeries del segle XIX, des de l'actual carrer de l'Assalt, per on van trencar la Muralla de Sant Joan i van entrar les tropes napoleòniques, a l'actual Via Augusta per on van intentar fugir i van ser occits, part de les tropes assetjades.

La pràctica totalitat de la ciutat va patir els estralls del setge, amb mortaldats, saqueigs i destruccions, per no parlar dels sofriments tant de la tropa com de la població civil, sense que es pugui fer distinció per raó d'edat, sexe, ofici o estat.

Però on ha quedat més marcada la defensa de Tarragona, el setge i les posteriors accions de saqueig i represàlia, ha estat la zona de les Escales i Pla de la Seu. Precisament el fet de ser el darrer punt de resistència important, ser el lloc on van morir no pocs tarragonins de naixement o d'adopció, i el fet que bona part dels refugiats a la Catedral van ser occits, li han donat una especial significació. En el record popular ha quedat gravada la imatge dels darrers combats al Pla de la Seu, amb la sang baixant per les escales.

Per altra banda els entorns de les Escales i Pla de la Seu, plaça de les Cols, carrer Merceria, Baixada del Patriarca i carrer de les Coques o de Vilamitjana mantenen encara les característiques principals de l'urbanisme medieval i de principis del segle XIX i al mateix temps van patir directament tant els estralls del setge de 1811 com de les voladures de la marxa de les tropes napoleòniques, el 1813, que van provocar per exemple l'anorreament del Castell del Patriarca i bona part de les cases dels seus voltants.

La configuració de la zona ve determinada per l'orografia de la Part Alta de la ciutat que, degudament antropitzada en època romana s'estructura en una urbanística aterassada en època imperial, que conformava la seu del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*.

Fins època d'August la Part Alta de Tarragona se suposa que havia estat un espai més o menys lliure de grans construccions, amb funcions militars, de titularitat pública i a diferenciar jurídicament i urbanística de la ciutat pròpiament dita, que evoluciona des de la zona del Fòrum de la Colònia.²¹

Amb l'inici del culte imperial, ja en vida d'August, les ciutats comencen a vestir programes de tipus religiós ideològic i propagandístic cara a retre els honors a un nou déu. Tàrraco va ser molt primerenca amb la edicació d'un ara, conegut gràcies a les amonedacions tiberianes i a una famosa cita de Quintilià. Amb la mort de l'emperador, Tiberi va donar permís per construir un temple a la seva memòria. Fins ara hi ha hagut tres hipòtesis de localització d'aquest edifici: sota la Catedral, a la zona de les Peixateries Velles (entre Plaça del Fòrum, carrer Granada i carrer Sant Llorenç) o al Fòrum de la Colònia.²²

Els darrers estudis i treballs arqueològics apunten que el temple seria sota la nau central de la Catedral. S'entén que a partir de Tiberi, la Part Alta de la ciutat sofreix una important transformació urbana amb un ambiciós projecte edilici. Es va començar a construir un primer gran projecte que no va reeixir, sense poder afirmar si es va abandonar, o si millor es va ampliar entre època julioclaudia i flàvia. En coneixem l'obertura d'una gran rasa constructiva en U a la zona de l'actual Catedral, i que s'ha d'interpretar com un primer mur de *temenos* associat a un temple possiblement dedicat a August, sota la Catedral.²³ A un nivell inferior, en l'espai central de la Part Alta, possiblement es va planificar una gran plaça o espai rectangular. Del projecte en coneixem dos edificis de grans

dimensions, bé que molt emmascarats per les construccions posteriors. El primer és una gran construcció de carreus que ocuparia bona part de l'angle sud-est, i seria absorbit per la torre del Pretori o Pilats. El segon és una estructura formada per una volta que passa per sota el carrer Enrajolat, amb una sèrie de petites voltes perpendiculars, i que interpretem com un horreum. L'orientació d'aquestes estructures no segueix la trama urbana desenvolupada a la ciutat baixa, doncs s'ha d'adaptar als límits imposats per la traça de la muralla republicana.²⁴

El projecte no va reeixir o es va ampliar amb la construcció del que s'ha volgut denominar la seu del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*. La primera *area sacra* és ampliada en dimensions i es basteix una gran plaça al voltant del temple d'August. Darrere seu es construeix un gran edifici a l'eix de simetria del conjunt, que s'ha volgut relacionar amb un

²¹ MACIAS, J.M.; REMOLÀ, J. A: "3. Topografia i evolució urbana." DUPRÉ, X. (ed.): *Tarragona. Colonia Iulia Urbs Triumphalis Tàrraco*. Roma, 2004, pàg. 27-40.

²² MACIAS, J. M., MENCHON, J. , MUÑOZ, A., TEIXELL, I: "L'arqueologia de la catedral de Tarragona. La memòria de les pedres." DD.AA. *La catedral de Tarragona. In Sede, 10 anys de Pla Director de Restauració*. Tarragona 2007, pàg. 151-213.

²³ CASAS, A; CONSENTINO, P.; DIAZ, Y., FIANDACA, G.; GARCIA, E.; HIMI, M.; LAFUENTE, M.; MARTORANA, R.; MACIAS, J.M.; MENCHON, J.; MUÑOZ, A.; SALA, R.; TEIXELL, I: "Integrated archaeological and geophysical survey for searching the roman temple of Augustus in Tarragona, Spain." DD. AA. *Scienza e Patrimonio Culturale nel Mediterraneo. Diagnostica e conservazione. Esperienze e proposte per una carta de rischio. Atti del convegno Atti del convegno internazionale di studi La materia e i segni della storia. Palermo 18-21 ottobre 2007*. Palermo 2009, pàg. 277-283.

²⁴ FIZ, I.; MACIAS, J.M: "Forma Tarraconis: una descoberta en evolució." MACIAS; J.M.; FIZ, I.; PIÑOL; Ll.; MIRÓ, M.T.; GUITART, J: *Planimetria arqueològica de Tarraco*. Tarragona 2007, 2 vol. 1, pàg. 25-46.

temple de culte imperial, però que probablement sigui l'espai de reunions de l'assemblea de flàmens provincials.²⁵

Vista actual del Pla de la Seu de Tarragona, amb la Catedral i els edificis històrics que el configuren. Aquest espai es basteix a partir de l'Edat Mitjana sobre la plaça de l'àrea sacra del Concili Provincial. Compari's amb la restitució infogràfica de la figura 29 (MACIAS; MENCHON; MUÑOZ 2005).

A un nivell inferior, i comunicat a la plaça per dues grans torres laterals i una escalinata monumental, es va construir una segona gran plaça. Es formava amb un ampli pòrtic i espai central ajardinat. En els extrems hom va construir dues torres-caixa d'escala, que coneixem com l'Audiència i Pretori. La topografia del lloc, junt a la construcció del temple d'August i uns primers edificis van obligar a mantenir les orientacions del vell conjunt, de manera que es va haver d'adaptar i modificar el lloc: la torre

de Pilats té un angle sobre la muralla, de manera que es va haver de desmuntar parcialment, mentre que la de l'Audiència hi està separada uns metres, havent-se de bastir un mur intern de tancament.²⁶ Aquest nou conjunt es comença a construir a mitjan del segle I dC i aparentment es conclou a inicis d'època flàvia.

L'espai de les actuals Escales de la Catedral era ocupat per una impressionant escalinata que uniria la plaça de l'àrea sacra amb la de l'anomenat Fòrum Provincial o Plaça de Representació. A banda i banda, el desnivell entre les dues es salvava amb la construcció de potents murs de contenció i diversos sistemes de comunicació (mitjançant rampes i estructures soterrànies que coneixem molt malament. És plausible pensar que a l'escalinata haguéssin uns propileus i a banda i banda del mur es suposen sengles pòrtics monumentals, el de la terrassa superior i el de la Plaça de Representació.²⁷

²⁵ HAUSCHILD, Th: *Arquitectura romana de Tarragona*, Tarragona 1983.

²⁶ PIÑOL, Ll: "Voltes del Pretori (C/ Enrajolat i Casa dels Militars).", CORTÉS, R. (dir.): *Intervencions arqueològiques a Tarragona i entorn (1993-1999)*. Tarragona, 2000: 89-107.

²⁷ Els diferents elements arqueològics, troballes, restes i estructures es troben registrades a MACIAS, J.M.; FIZ, I.; PIÑOL, Ll.; MIRÓ, M.; GUITART, J.: *Planimetria arqueològica de Tàrraco*. Tarragona 2007, 2 vol, en concret a les fitxes 19, 23, 41, 57, 58, 60, 66, 76, 77, 78, 78, 79, 79, 80, 80, 96, 97, 105, 111, 112, 113, 122, 125, 126, 127, 139, 140, 146.

Restitució infogràfica de la plaça de l'àrea sacra del Concili Provincial, amb referència amb els edificis actuals. Compari's amb la figura 28. En l'actualitat, però, es planteja que el temple d'August és sota la Catedral (MACIAS; MENCHON; MUÑOZ 2005).

A banda d'aquests accesos subterranis, als laterals de la plaça de l'àrea sacra hi hauria dues grans torres amb funció de caixa d'escala. La de la banda de mar va esdevenir el castell de l'arquebisbe o del Patriarca, volat el 1813, amb l'evacuació de les tropes napoleòniques. A la banda de ponent hi hauria la torre de l'Audiència, antic castell del bisbe de Vic. A partir del segle V aquestes estructures monumentals, que havien perdut la seva funció política i religiosa lligada amb el poder i el culte imperial, sofreixen un complex i poc conegut procés de transformació. La Plaça de Representació comença a ser desmuntada i ocupada per habitatges, procés que s'observa també a l'àrea sacra, fins que al segle VI s'hi trasllada la seu del bisbe metropolità. Part dels porticats es desmantella mentre que les construccions més sòlides, com voltes, murs de contenció... s'utilitzen com estructura d'un nou urbanisme que ara per ara no podem definir satisfactòriament.²⁸

Amb la conquesta feudal i la restauració de la Seu Metropolitana s'inicia un procés, no prou conegut, en el qual es recuperen espais religiosos visigòtics, com la basílica de l'Amfiteatre amb Santa Maria del Miracle, el conjunt del Francolí amb Santa Magdalena de Bell-lloc (tot i que separada uns centenars de metres) i especialment la restauració de la seu metropolitana amb la Catedral dedicada a Santa Tecla.

L'intent no prou reeixit de la restauració de la càtedra arquebisbal amb Seniofred de Lluçanès (1091) i les actuacions posteriors de Robert d'Aguiló (1129) i el bisbe Oleguer Bonestruga no cristal·litzen fins la conquesta de Siurana (1154), en temps de l'arquebisbe Bernat Tort. Amb el territori tot ell controlat pel poder feudal, i les rendes obtingudes per la nova situació, es podia ja afrontar l'empresa de la restauració física de la nova seu arquebisbal, és a dir, el projecte edilici i urbanístic d'una nova seu eclesial.

El 1154 Anastasi IV va signar una butlla en la què s'establia la canònica de la Catedral sota la regla de Sant Agustí, seguint el model de Sant Ruf d'Avinyó. Pocs anys després, el 1167, el testament de Pere de Queralt feia una donació a les obres de la Seu tarragonina, la cosa ens indicaria que en aquell coment s'estaven començant les obres del nou temple romànic.²⁹ La voluntat de restaurar la Seu metropolitana visigòtica es palesa clarament la reocupació dels espais de l'antic episcopi. És a dir, que l'antiga *area sacra* de culte imperial, l'antic *augusteum* que després esdevé seu episcopal del metropolità, torna de nou a tenir la seva funció religiosa,

²⁸ MENCHON, J.; "Tarragona, l'antiga ciutat romana i la construcció d'una ciutat medieval." CASTIÑEIRAS, M.; CAMPS, J. (eds.), *El romànic. Catalunya, Toulouse i Pisa. 1120-1180*. MNAC 29 de febrer-19 de maig de 2008, 2008, pàg. 47-53.

²⁹ MACIAS, J. M., MENCHON, J., MUÑOZ, A., TEIXELL, I.; "L'arqueologia de la catedral de Tarragona. La memòria de les pedres." DD.AA. *La catedral de Tarragona. In Sede, 10 anys de Pla Director de Restauració*. Tarragona 2007: 151-213.

política i de representació del poder. Esdevé la seu de l'arquebisbe, del nou senyor, torna a convertir-se en un espai de poder, amb una especial càrrega simbòlica i política.

L'espai de la terrassa superior romana és una veritable acròpolis eclesiàstica, tot utilitzant el feliç terme utilitzat per J. M. Recasens.³⁰ És plausible pensar que el vell episcopi visigòtic fos utilitzat en els primers moments, així com l'atrotinada església mare, potser el temple d'August, però ben aviat l'esforç d'adobar les romanalles, junt a la necessitat política d'una nova Seu, van provocar l'inici d'un magne projecte urbanístic, la Catedral i la seva Canònica.

Fotografia aèria de Tarragona amb marcat de la muralla romana (verd i vermell) i la zona que ens ocupa (foto APT).

L'arquebisbe va establir-se en una antiga torre romana entre les terrasses superior i mitjana del concili provincial, que després coneixerem com el castell del Patriarca. Al peu de l'edifici s'articulà un espai de jurisdicció eclesiàstica, la Vila de Pallars, que hem de localitzar entre l'actual plaça del Fòrum i les places de l'Oli i del Blat.

A la zona de l'actual Escorxador es situa un espai de magatzem agrícola (Puig d'en Sitges i Puig d'en Pallas) i un altre sitjar de grans dimensions, tal vegada en el lloc d'un de tardoromà, estaria sota de l'actual Seminari i el col·legi Lestonnac, és a dir, darrere de la Catedral medieval. Potser es tractaria de part d'una gran sagrera eclesiàstica vinculada a la Seu. L'interior de la gran plaça de l'*area sacra* va ser articulat al voltant de la nova Catedral. Així sobre el traçat meridional del mur del *temenos* veiem que al llarg del temps es van articulant diferents equipaments del clero, com el castell del Patriarca, les oficines eclesiàstiques, l'hospital episcopal, la casa de l'ardiaca de Sant Llorenç i la seva església...

A l'eix de simetria de l'antic *Concilium* se situa la nova Catedral. Aquesta coincidència no pot respondre a la casualitat sinó a l'objectiu de recuperar una centralitat urbanística i escenogràfica i perquè no, de fer-se amb l'espai de la seu visigòtica que bé podria ser un temple d'August al bell mig de la plaça. L'angle nordoccidental del *temenos*, amb els seus imponents murs s'aprofiten com a límits interiors del Claustre de la Catedral, en una posició atípica, que el situa entre capçalera i transsepte i al nord del conjunt. Aquesta ubicació respon tant a l'aprofitament dels murs i l'espai que emmarquen com a la planificació de l'acròpolis eclesiàstica. La ubicació del Claustre entre transsepte sud i nau ocuparia un espai prou gran, que no permetria la situació d'altres equipaments de la seu

³⁰ RECASENS, J. M: *La ciutat de Tarragona*. Barcelona vol. II, 1975.

arquebisbal, com les oficines del Vicari General que hom situa en aquesta zona, l'hospital arquebisbal, el fossar... tallant la vialitat de la zona i fins i tot emmascarar la imatge d'una gran Catedral que presideix la ciutat. Per altra banda aquesta ubicació permet ocupar l'espai entre Claustre i muralla amb altres equipaments canònics, com el castell del Paborde, o la Infermeria, de la qual ens ha arribat la capella de Sant Pau, ara al Seminari Pontifici després de la reurbanització de la zona al segle XIX.

Claustre de la Catedral de Tarragona (Quim Vendrell).

El document de constitució de la canònica és força explícit en la dotació dels equipaments: *"I dono als canonges aquesta fortalesa o equipament que aquí estic edificant perquè hi romanguin i hi visquin a perpetuïtat,*

de manera que aquí tinguin tot el necessari enfront dels exèrcits navals/estols dels sarraïns, i que aquí hi tinguin les seves oficines dalt i baix. A baix, el celler i graner, i dalt el refector, el dormitori, la cuina i el capítol, tal i com ha estat estès/replantejat. Dono això als esmentats canonges, i aquesta capella inferior que és contigua a aquesta fortalesa."

Com podem relacionar aquestes construccions amb el que coneixem ara de la Canònica? La cosa no és tan fàcil de lligar, o potser sí. El caràcter de fortalesa, de defensa lliga perfectament amb la presència de les estructures romanes, però també podria indicar que es construeix un castell. Però la definició dels equipaments –celler, graner, dormitori, refectori, cuina, sala capitular- marquen clarament la configuració d'un monestir articulat al voltant d'un claustre. Però no ens parla de sagristia, per exemple, i si de capella. I a més ens diu que es distribueix a dos nivells aparentment un sobre d'altre.

La interpretació del text ha donat peu a hipòtesis com que la fortalesa sigui l'edifici de la Sala Capitular, que estaria dividida interiorment per un trespol, però les dimensions i característiques, junt a altres factors fan que l'explicació sigui difícilment plausible. Un projecte de l'envergadura que vol assolir la Catedral es conforma amb uns equipaments de petites dimensions com se suposa? No estarem mes aviat davant una canònica de dimensions ambicioses que ja s'estava construint sota un projecte ben planificat?

Potser la divisió entre espais inferiors i superiors no es degui tant a separar dos pisos sinó que ens marqui més aviat una posició. Si entenem que aquests equipaments són els que ens han arribat, veiem com el Refector, la Cuina, la Sala Capitular i el Dormitori no són en un pis elevat, sinó a la part més alta de l'acròpolis eclesiàstica, més al nord, i potser els equipaments de magatzem s'hauran de cercar en uns espais més meridionals o orientals, a una altitud o cota inferior.

La planificació i execució de la Catedral medieval, construïda bàsicament entre mitjan del segle XII i el XIV va organitzar els espais del seu voltant. Ja hem mencionat la ubicació del Claustre i els equipaments de la canònica a la banda occidental, i d'edificis relacionats amb l'arquebisbe a la banda meridional, o els equipaments entre el conjunt i la muralla romana. El costat que donava a la ciutat pròpiament dita, és a dir, al lloc de l'antiga Plaça de Representació va ser ocupat per edificis de dignitats eclesiàstiques com el Cambrer i l'Ardiaca, amb sengles palaus d'origen gòtic, i amb altres equipaments com les Escrivanies. Davant de la façana de la Catedral es va deixar un ampli espai lliure, una plaça, des d'on surtirien les escales de comunicació amb la resta de la ciutat, en el lloc on havia l'escalinata monumental que comunicava la plaça foral i l'area sacra imperials. Aquestes escales es documenten als segle XII com el "*gradus quartarie*".³¹

El Pla de la Seu o de la Catedral esdevé un espai públic utilitzat en actes religiosos i de tipus polític, com els pregons anuals per anunciar les eleccions dels cònsols i consellers, i espai on eren elegits, atesa la proximitat al temple Catedralici i al fet de ser un espai ampli. Sabem per exemple que el 1296 es va comprar una casa que unia la de l'Ardiaca amb la Catedral, per tal d'ampliar la plaça.³²

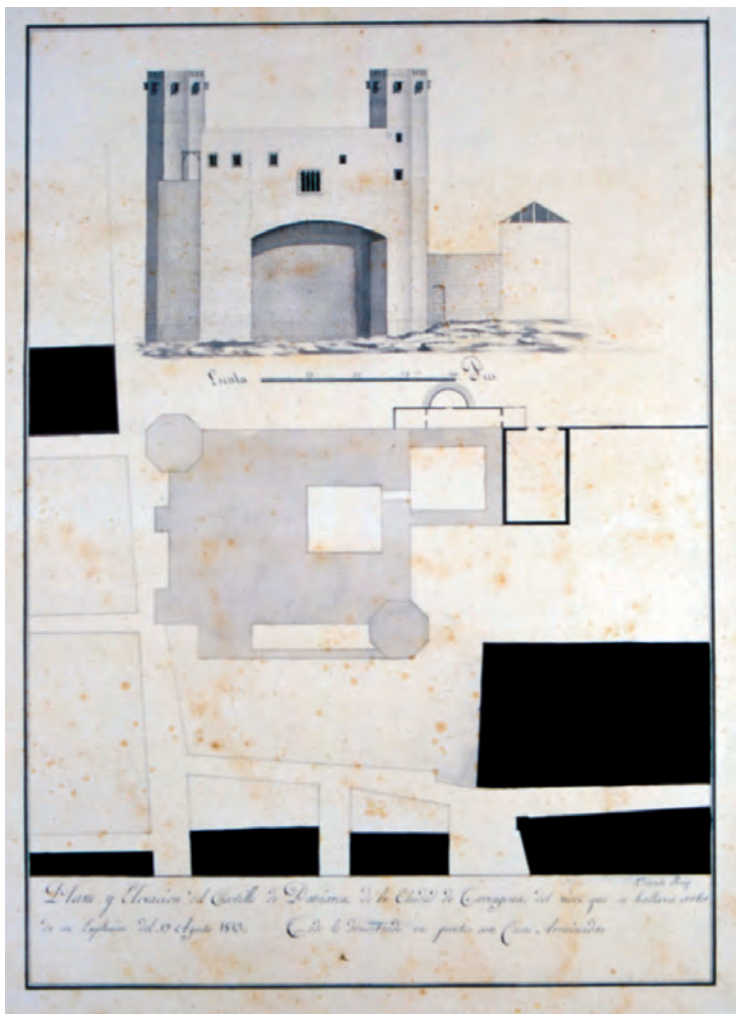
No l'hem d'entendre, però, independent de dos espais més: les Escales de la Catedral i la plaça de les Cols. Els tres formarien una àmplia zona pública on també tindriem espais de mercat (plaça de les Cols) i confluïrien edificis dels serveis eclesiàstics (ca l'Ardiaca, casa del Cambrer) i professionals (carrer Escrivanies Velles), o del poder civil, com la casa de la Ciutat amb dues ubicacions: Escrivanies Velles-plaça de les Cols i carrer Major. A més hi arribaria el carrer Major i un carrer comercial com seria el de la Merceria. Al costat oriental del Pla de la Seu hi havia el Castell de l'Arquebisbe, també conegut com el castell del Patriarca Joan d'Aragó qui el va ampliar

al segle XIV. Era una construcció impressionant que aprofitaria la torre d'enllaç entre els pòrtics de la Plaça de Representació i de l'area sacra del Concili Provincial. Ocuparia l'illa de cases entre els actuals carrers de la Merceria, plaça del Fòrum, baixada del Patriarca i Nou del Patriarca.

Va ser volat durant la retirada de les tropes napoleòniques (agost de 1813), la qual cosa va provocar la reurbanització de la zona i l'obertura d'un nou carrer, el Nou del Patriarca. Es documenten les noves cases entre 1824 i 1825, any en què el castell ja estava totalment desenrunat i es va obrir el carrer Nou del Patriarca, que va enllaçar urbanísticament la Peixateria amb el Pla de La Seu.³³

³² SALVAT i BOVÉ, J: *Tarragona antiga y moderna a través de su nomenclatura urbana, Tarragona 1961*, pàg. 231-233.

³³ SALVAT i BOVÉ, J: *Tarragona antiga y moderna a través de su nomenclatura urbana, Tarragona 1961*, pàg. 243-245.

Dibuix de Vicenç Roig, Vicentó amb l'alçat i planta del Castell del Patriarca, destruït per les tropes napoleòniques el 1813 (MHT).

A la baixada del Patriarca, antigament de Santa Maria, hi ha la plaça dels Cabrits que es correspon a un espai ramader i comercial relacionat amb un marxant de teles, que també es dedicava a comerciar amb bestiar oví. Aquesta plaça ha continuat com espai obert fins l'actualitat.³⁴

Dibuix de Vicenç Roig, Vicentó que mostra la configuració de la zona del carrer de les Coques abans de les voladures de 1813 (BHMT, publicat a MORANT 1986).

³⁴ PALMA DE MALLORCA, A. de: *Las calles antiguas de Tarragona (siglos XIII-XIX)*. Tarragona, vol. 2, 1958, pàg. 12-13.

Dibuix de Vicenç Roig, Vicentó que mostra l'estat en què va quedar el Castell del Patriarca després de la seva voladura el 1813 (MHT).

Al costat oriental de la Catedral s'obre el carrer de les Coques, que arriba fins la façana de l'església del col·legi Lestonnac. Al llarg d'aquest vial a l'edat mitjana hi havia diferents equipaments vinculats a la gestió arquebisbal, més quan son molt a prop del castell del Patriarca: oficina de l'oficialitat, escoles, hospital arquebisbal...

L'espai de carrer va ser el fossar de la ciutat des de l'edat mitjana fins principis del segle XIX; quan es trasllada fora muralles. El seu ús es va iniciar a l'antiguitat tardana.

Al costat occidental de la plaça hi ha el palau del Cambrer, casa Balcells, edifici gòtic amb elements medievals i romans, i el carrer de les Escriva-

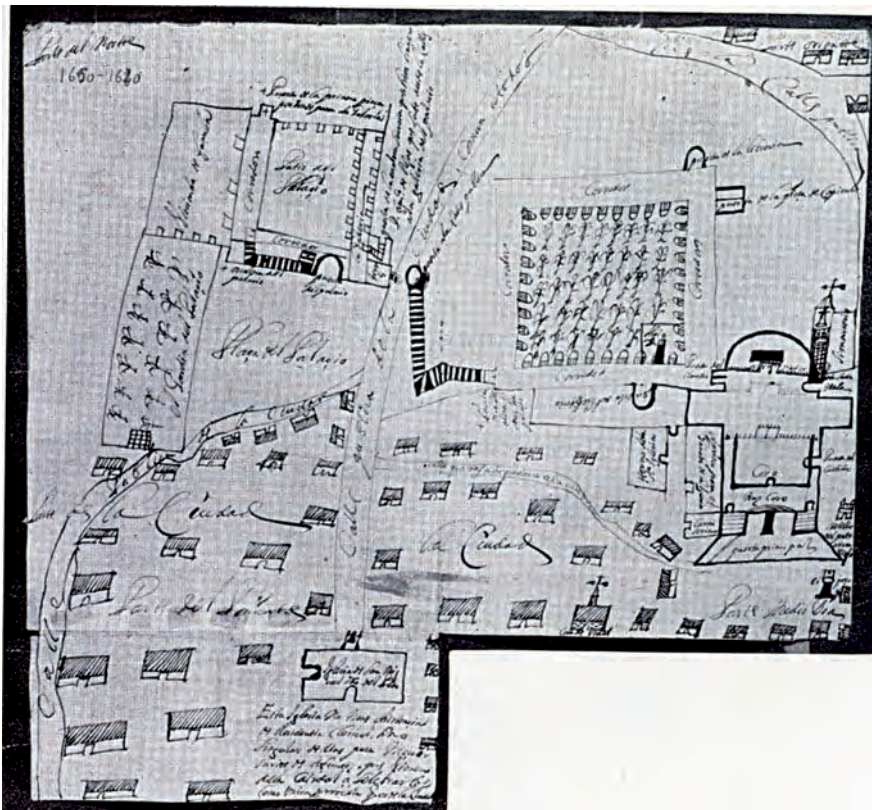
nies Velles, amb construccions sobre la separació de les dues terrasses romanes. En canvi el costat nordoccidental de la Catedral s'ha vist molt alterat, especialment per la construcció del nou Palau Arquebisbal, el Seminari Pontifici i les noves façanes de les Cases dels Canonges.

Hem d'entendre doncs, que la configuració urbana d'aquesta zona de la Part Alta, a excepció dels canvis arquitectònics i urbanístics esmentats, s'ha mantingut poc alterada des de l'Edat Mitjana. En altres paraules la imatge urbana d'aquests espais s'ha mantingut força, a excepció dels canvis esmentats, des dels fets del 28 de juny de 1811.

La documentació gràfica de la Part Alta de Tarragona ens permet confirmar aquesta permanència dels edificis i l'urbanisme. Al respecte cal fer esment d'una sèrie de documents gràfics als què fem referència.

El primer document gràfic és un dibuix, més que un plànol que es data en el segle XVII. Es tracta d'una representació força "naïf" de part del centre històric de Tarragona, on es dibuixa la Catedral, el Claustre i l'entorn immediat, inclòs el Pla de la Seu.³⁵

³⁵ SALVAT i BOVÉ, J: Tarragona antiga y moderna a través de su nomenclatura urbana, Tarragona 1961, pàg. 241-45.

Plànol de Tarragona del segle XVII, publicat a RICOMÀ 1963. Es pot observar la Catedral i el Claustre, amb el marcat de l'espai del Pla de la Seu.

De 1643 data un plànol esquemàtic de la ciutat de Tarragona i les seves fortificacions, on també es grafien diferents contruccions intramurs, cas de la Catedral, castell del Paborde o el Castell del Patriarca. Es dibuixa el traçat, bé que tort, del carrer Major.³⁶

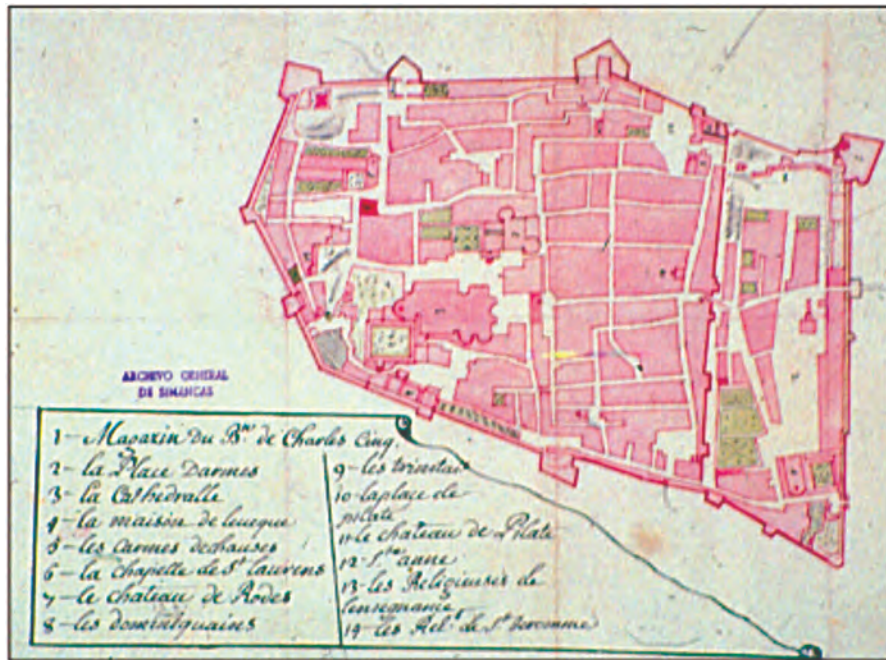

Plànol de Tarragona en temps de la Guerra dels Segadors (GABRIEL; HERNÁNDEZ 1986-87). Podem veure la situació de la Catedral, el castell del Paborde ja palau arquebisbal des del segle XV, i el castell del Patriarca, volat el 1813.

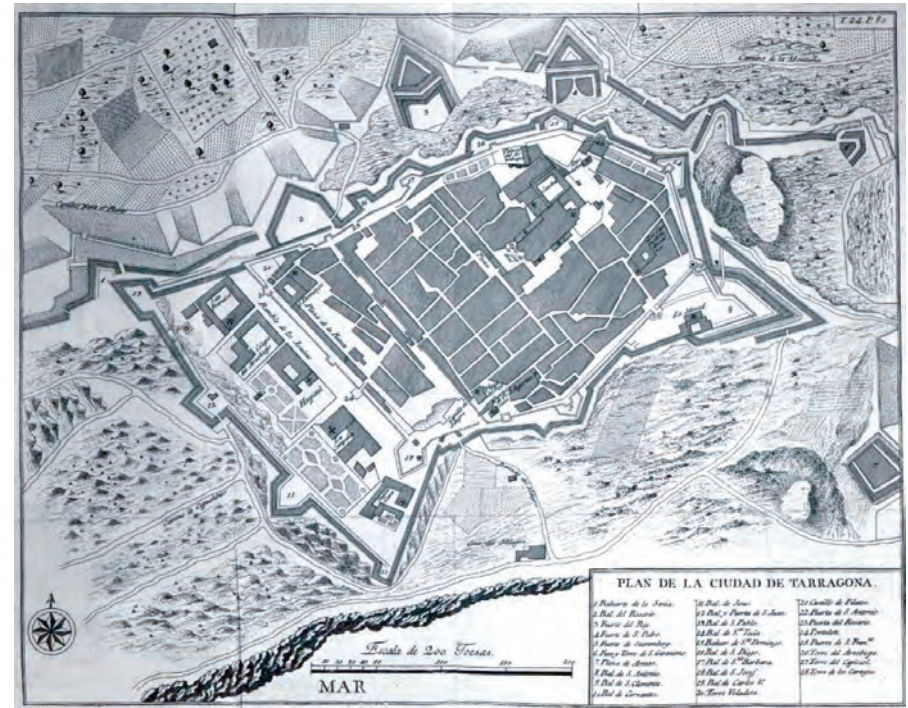
A l'arxiu de Simancas hi ha un altre plànol, de 1716 on ja es veuen perfectament marcats els carrers de l'actual Part Alta de Tarragona. S'hi veuen perfectament marcats els carrers de les Escrivanies Velles, Merceria, Baixada del Patriarca i les Coques, així com el Pla de la Seu, les Escales de la Seu i la plaça de les Cols.³⁷

³⁶ GABRIEL, R., HERNÁNDEZ, E: "Un plano de Tarragona de 1643", *Butlletí Arqueològic*, època V, núms. 8-9, 1986-1987, pàg. 245-252.

³⁷ NEGUERUELA, I: "Dos importantes planos de Tarragona en el Archivo de Simancas." *Quaderns d'Història Tarraconense*, V, 1985, pàg. 59-75.

Plànol de Tarragona, any 1716, Archivo General de Simancas (publicat a NEGUERUELA 1985). Hom pot observar la configuració del Pla de la Seu, les Escales de la Catedral, carrer Merceria i Castell del Patriarca (desaparegut el 1813).

Plànol de Tarragona publicat al volum XXIV de l'Espania Sagrada del P. Flórez (1769). Compari's amb el plànol anterior.

Planxa XLVII del Viatge Pintoresc de Laborde, amb el plànol de la ciutat de Tarragona poc abans del setge de 1811 (edició de MASSOT 1974).

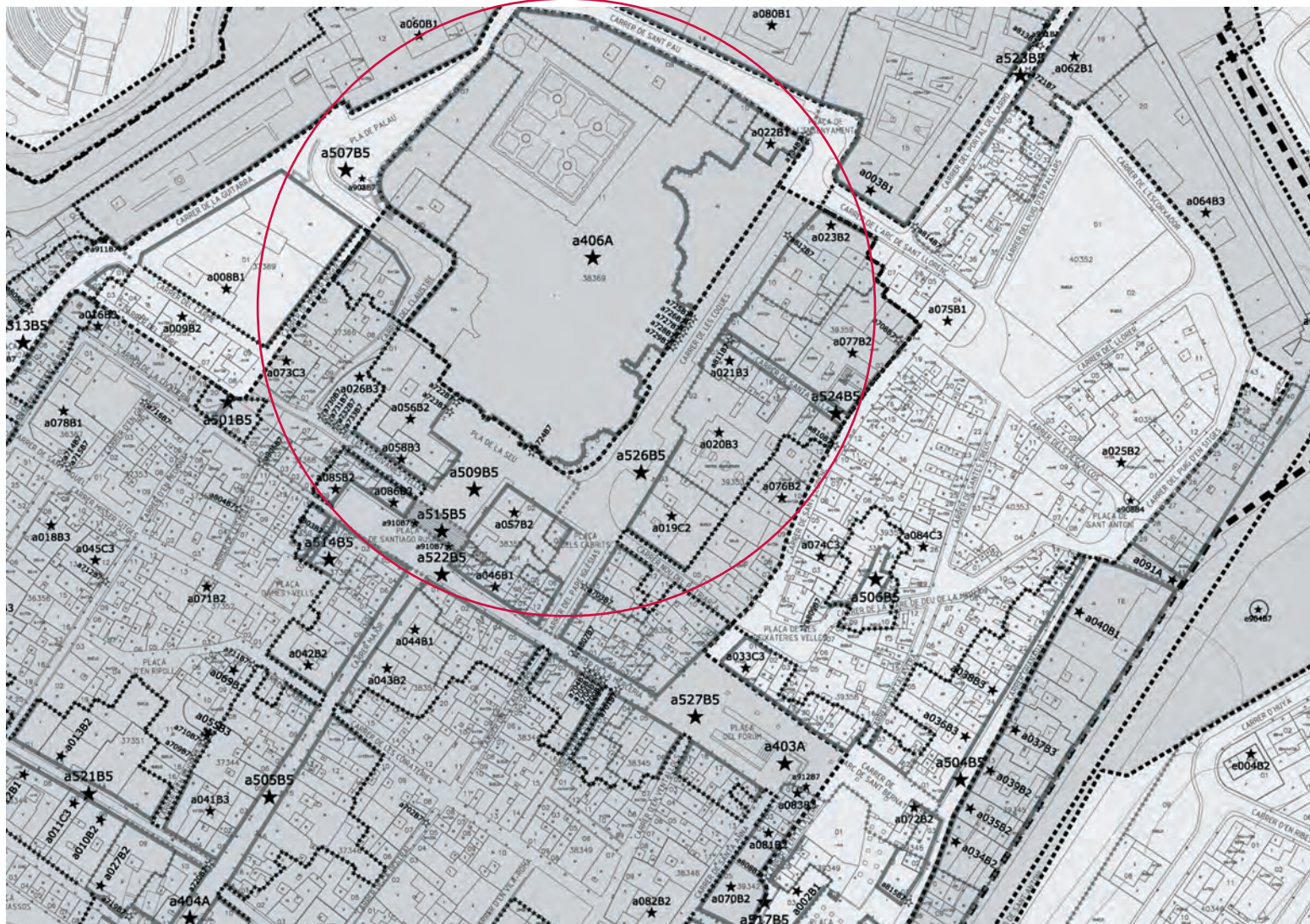
Planxa LXIII del del Viatge Pintoresc de Laborde, amb una vista del Pla de la Seu i les Escales de la Catedral poc abans del setge de 1811 (edició de MASSOT 1974).

Detall del plànol del setge de Tarragona de 1811, publicat a SUCHET 1834.

“Plano de la Plaza de Tarragona segun el estado que la havia dejado los enemigos al abandonarla que fue en 20 de agosto de 1813” (clixé del MHT núm 6453). En el plànol es poden veure els diferents punts de la muralla romana, entre d’altres, que van ser afectats per les voladures ordenades pel general Bartoletti: Baixada del Roser, Fortí Negre, Palau Arquebisbal, baluard de Sant Antoni, castell de Pilats o Pretori.

Plànol actual de la Part Alta de Tarragona. En el cercle, la zona a la què ens fem referència (POUM 2008, segona aprovació inicial).

7. DEFINICIÓ I DELIMITACIÓ DE LA PROPOSTA DE LLOC HISTÒRIC.

Vista la gran transcendència de l'episodi bèl·lic que va tenir per escenari final la zona del Pla de la Seu i les escales de la Catedral, així com per les dramàtiques conseqüències que per la ciutat va representar, amb la pràctica aniquilació de la població civil, es planteja sol·licitar al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya la declaració de Bé Cultural d'Interès Nacional amb categoria de Lloc Històric el Pla de la Seu i el seu entorn.

Aquesta proposta es fa a l'empara de l'article 7, 2d) de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català.

Per la declaració del BCIN Lloc Històric de les Escales de la Catedral es proposa la zona grafiada en plànol adjunt, formada per una sèrie d'illes de cases de forma completa o parcial, y els carrers colindants.

La proposta de delimitació s'argumenta en base als següents aspectes:

1. Es correspon a l'espai i entorn immediat del darrer punt de resistència efectiva a l'assalt napoleònic de 28 de juny de 1811.
2. Es correspon a l'espai i entorn immediat que s'ha perpetuat en la memòria històrica i col·lectiva a la ciutat de Tarragona.
3. Correspon a illes, cases i edificis que han sofert poc o gens canvis de la seva fesomia, característiques des del moment del setge de 1811, i en bona part des de l'Edat Mitjana o Època moderna.

Aquesta proposta de protecció s'entén que hauria de protegir el paisatge urbà i la fesomia de la zona, que es centraria en:

- a. Aliniacions de carrers.
- b. Façanes, en el sentit de la seva recuperació, manteniment i millors seguint criteris de conservació/restauració actuals i històrics, de manera que s'haurien de permetre només actuacions raonades que millorin la recuperació de la memòria de com hauria de ser el lloc en el moment del setge, sense menyscapse d'altres que permetin la recuperació de la memòria i forma antiga d'altres edificis anteriors (especialment medievals) que aportin una millora a la Part Alta com espai històric amb vestigis i elements des d'època romana fins l'actualitat.
- c. En el cas del Pla de la Seu i Escales de la Catedral, no tan sols es planteja la conservació i recuperació de fesomies de façana anteriors al 1811, sinó que caldrà tenir cura de la conservació dels paviments de lloses dels dos espais, com a testimoni i suport dels darrers moments de la defensa de la ciutat.
- d. Aquestes apreciacions hauran de permetre la recuperació del passat històric i arqueològic d'època antiga, medieval i moderna, a fi i efecte de millorar urbanísticament i social aquesta important zona del Conjunt Històric de Tarragona.

7. 1. Espais afectats per la proposta de declaració de BCIN.

La proposta de delimitació es centra en les següents illes, d'acord amb la nomenclatura del Pla Especial de la Part Alta (PEPA), recollida al POUM de 2008 i la numeració cadastral. S'aporten també les afron-tacions de carrers i la proposta de delimitació del Lloc Històric.

En els corresponents plànols hi ha grafiats tant la zona que es proposa per la declaració com els edificis protegits en base a la legislació en Patrimoni Històric i Urbanisme.

Catedral de Tarragona i edificis adjacents al Pla de la Seu

Illa 38369, parcel·les 38369 05 38369 06 38369 07 38369 08 38369 09 38369 10 38369 11.

Illa 26 PEPA.

Carrer de Sant Pau – Pla de Palau – Baixada del Claustre – carrer del Claustre – Escrivanies Velles – Pla de la Seu.

Es proposa protegir com a Lloc Històric la façana del Pla de la Seu i la façana del carrer de les Coques fins la capella de Santa Tecla la Vella. El raonament es que la façana de la Catedral i la façana del carrer de les Coques han mantingut les seves característiques principals des de l'Edat Mitjana, pel fet que la Catedral va ser refugi de la població en el setge, així com objecte del saqueig o escenari de represàlies com llençar refugiats del Campanar avall, així com l'ús del Cementiri Vell com a lloc de sepultura de les víctimes.

Illa oest de les Escales de la Catedral

Illa 37368, parcel·les 37368 09 i 37368 10.

Cases Escrivanies Velles 9-11/plaça de les Cols 3 i Escrivanies Velles 13/plaça de les Cols 3a, Escrivanies Velles, números senars (9-13), Pla de la Seu, plaça Santiago Rusiñol o de les Cols, carrer Civaderia. Illa 22 PEPA.

Es proposa protegir les cases més properes al Pla de la Seu, i que delimiten el costat oest de la plaça de les Cols, com edificis que han conservat la volumetria de la zona, y apareixen en la documentació gràfica del segle XIX (especialment gravat LXIII de Laborde).

Illa oest del carrer Major, numeros parells.

Illa 37356, parcel·les 37356 01, 37356 03, 37356 5-7, 37356 9, corresponents a la Plaça de les Cols 1, 3, 5-7, 9/ Major 46, 37356

04, 37356 06, 37356 07, 37356 08, 3735609, 37356 10, 37356 11.

Illa 25 del PEPA.

Corresponents als numeros 44, 42, 40, 38, 36, 34 del carrer Major i 32 del carrer Major i Abat 2-4-6.

Es proposa protegir façanes les cases del costat sud de la plaça de les Cols, juntament amb les del costat oest del carrer Major, com espais i volums que han conservat les característiques urbanes de la zona fins l'actualitat.

Illa est del carrer Major, numeros senars.

Illa 38351, parcel·les 38351 16, 38351 17, 38351 18 que es correspon als numeros 33, 35, 37-41 del carrer Major; parcel·les 38351 01, Major 43-Merceria 1; i 38351 02, 38351 03, 38351 04, 3835105, 3835106, Merceria 5, 7, 9, 11.

Illa 34 del PEPA.

Carrers Major i Merceria.

A l'igual que l'illa de cases 25, es proposa protegir les cases més properes al Pla de la Seu, i que delimiten el costat est de la plaça de les Cols, com edificis que han conservat la volumetria de la zona, y apareixen en la documentació gràfica del segle XIX (especialment gravat LXIII de Laborde). D'especial menció, tenim l'Antic Ajuntament, que correspon als numeros 37-41 del carrer.

Illa est del Pla de la Seu i nord del carrer Merceria

Illa 38358 completa.

Illa 35 del PEPA

Es correspon al conjunt d'immobles de Ca l'Ardiaca i sobre les Voltes del carrer Merceria, que donen a la Plaça de les Cols, Pla de la Seu

4-10, Plaça dels Cabrils 10/Carrer de les Coques 2, Merceria 4, plaça dels Cabrits 6, 2-4, Merceria 8, 6, 4, 2 i 2a-Plaça de les Cols.

Hi ha tres elements que hem de destacar: el palau gòtic de Ca l'Ardiaca (Pla de la Seu 4-6-8), els habitatges sobre els porxos del carrer Merceria i l'espai de la plaça dels Cabrits, documentat des de l'Edat Mitjana. Bona part de la imatge de l'illa de cases, especialment la part més propera a la plaça de les Cols i la façana de Ca l'Ardiaca, ja es veu en el gravat LXIII del Viatge Pintoresc d'Alexandre de Laborde.

No s'inclouen les illes que conformen el costat est del carrer de les Coques perquè son fruit, junt a l'obertura del carrer Nou del Patriarca de la transformació urbana de la zona després de la voladura del Castell del Patriarca per les tropes franceses, el 18 d'agost de 1813.

La construcció de bell nou dels immobles més propers al lloc del Castell, fa que la zona no hagi conservat la fesomia anterior a la Guerra del Francès.

7.2. CATÀLEG DEL PLA D'ORDENACIÓ URBANA MUNICIPAL, SEGONA APROVACIÓ INICIAL 28 DE NOVEMBRE DE 2008.

SIGNATURA: a 042

Casa de l'Abat de Poblet

REFERÈNCIA CADASTRAL 37356 11

ADREÇA POSTAL: Abat, carrer de l', 2-4; Major, carrer, 32; Riudecols, carrer d'en, 14

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (B.2).

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR: BCIL (C).

SIGNATURA ANTERIOR: a071.

TIPOLOGIA: Arquitectura domèstica.

AUTOR: Desconegut.

ÈPOCA: Moderna.

PROPIETARI: Privat.

DESCRIPCIÓ: Edifici en testera d'illa amb façanes als carrers Major, de l'Abat i Riudecols. Fou la residència de l'Abat de Poblet i anteriorment de la família Montoliu. L'edifici, construït amb carreus de petites dimensions, presenta planta baixa i dos pisos. La façana principal es troba al carrer de l'Abat. A nivell de planta baixa s'observen cinc portes adintellades i una de menors dimensions amb arc de mig punt. En el primer pis es distingeixen cinc finestres. El segon pis presenta una decoració esgrafiada i en ell s'obren sis finestres, una d'elles geminada. L'esgrafiat reproduceix una estructura de carreus.

La façana que dona al carrer major presenta en la planta baixa una porta amb arc rebaixat, adintellada amb posterioritat que està flanquejada per dues petites finestres a costat i costat, situades a mitja alçada. Seguidament es documenten dues portes amb arc de mig punt rebaixat. En la primer planta es documenten dos balcons amb tancament adintellat i motlures decoratives en posició axial a la porta principal. Així mateix, hi ha dues finestres més sobre les dues portes d'arc de mig punt de la planta baixa.

En la segona planta s'observen cinc balcons de petites dimensions estructurats simètricament als del primer pis. Es conserva l'esgrafiat complet de la façana, que és igual al conservat a la façana del carrer Abat. Coberta a doble vessant.

A nivell interior l'edifici conserva restes de força interès. A l'interior dels locals que donen al carrer Major es conserven arcs apuntats medievals.

Així mateix, l'accés als pisos superiors es realitza mitjançant un vestíbul que presenta pilastres adossades amb escuts heràldics i que condueix a un pati interior amb pou i escalinata. A aquest pati interior hi donen tota una sèrie de finestres amb arcs de mig punt, algunes de les quals també presenten motius heràldics relacionats amb l'orde del Císter. Element que també el trobem en l'edifici del Casal de Santes Creus. L'estructura interior preserva l'antiga disposició conventual en cel·les.

SIGNATURA: a 044

Antic Ajuntament

REFERÈNCIA CADASTRAL: 38351 18

ADREÇA POSTAL: Major, carrer, 37-41.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (B.1).

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR: BCIL (B).

SIGNATURA ANTERIOR: a070.

TIPOLOGIA: Arquitectura pública

AUTOR: Desconegut.

ÈPOCA: XVI al XIX. Segles XVII i XVIII. Alfons Bacquellaine Carreras, arquitecte i Ignasi Cacho Pueyo, arquitecte tècnic, 1985.

PROPIETARI: Ajuntament de Tarragona.

DESCRIPCIÓ: Edifici entre mitgeres amb planta baixa i tres pisos. El superior junt amb la volada, es va afegir amb la reforma projectada per Ramon Salas al 1899. Ocupa una parcel·la molt regular que permet col·locar tres obertures per pis a la façana. La part posterior està coronada per una cornisa sense cap tipus de decoració. L'ornamentació de la façana i en la mida que es dona als balcons i altres obertures, es busca establir una ordenació jeràrquica a l'edifici. El principal té balconada seguida amb balcons de ferro colat, unes obertures més grans que les del segon, a la vegada que tenen també uns balcons de superior volada

i una decoració superior al trencaigües. Cal destacar la cornisa situada a l'altura dels forjats dels pisos. El tractament de la pedra és propi de la millor obra de la nostra ciutat (brancals, llosanes, trencaigües, imposta). Als baixos s'ha donat una major importància a la porta d'accés decorada amb les inicials del propietari. Destaca el vestíbul i les escales d'entrada. L'interès de la construcció rau en la disposició acadèmica dels balcons, en els elements decoratius de caire historicista i en la disposició harmònica amb la resta d'alçats del carrer Major.

En la planta baixa de l'edifici es conserven tota una sèrie d'arcs gòtics apuntats que estan en relació a un anterior edifici medieval reutilitzat en part dins de l'edifici modern.

SIGNATURA: A 046

Arcs del carrer Merceria

REFERÈNCIA CADASTRAL: sota les UC 38359 04 38359 07 38359 08 38359 10 38359 11 38359 12

ADREÇA POSTAL: Carrer Merceria 2 al 10.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (B.1).

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR: BCIL (B).

SIGNATURA ANTERIOR: a081.

TIPOLOGIA: Arquitectura pública.

AUTOR: Desconegut.

ÈPOCA: segle XII-XIII.

PROPIETARI: Domini Públic.

DESCRIPCIÓ: Es tracta d'un porxo amb arcs apuntats gòtics de diferents dimensions, construït al segle XIV, que es va obrir a un dels carrers comercials més importants de la ciutat medieval de Tarragona, l'actual carrer de la Merceria. Emplaçat en un dels laterals sota les escales de la Seu, la construcció va jugar un paper important en al trama urbana, especialment a partir de les transformacions urbanístiques esdevingudes després

de la consagració de la Catedral el 1332.

La façana consta d'una seriació de sis arcs apuntats construïts amb carreus de mitjanes dimensions de pedra calcària local. Els pisos superiors descansen sobre el porxo i els arcs apuntats interiors i de façana. Els negocis que s'obren al corredor porticat preserven al seu interior les restes d'una de les voltes romanes de l'antiga plaça de representació del fòrum provincial de Tàrraco.

Les vivendes per sobre del porticat presenten tres plantes caracteritzades per la seriació de balcons que s'obren al carrer de la Merceria, antic mercat de verdures. Al segle XV sembla que les vivendes eren les cases de la cúria oficial arquebisbal i la seva denominació era "voltes de l'officialat". Al segle XVII es troba la denominació de "voltes de la plassa" i segons Salvat hi havien dues línies de porxos en aquest carrer, dada que es pot verificar al mirar la façana de les escales de la Seu on encara es veuen les restes d'una arcada tapada.

S'ha tapiat una arcada al nivell de les escales que s'intueix en el gravat de Laborde de 1808, així com un balcó corregut al primer pis aprofitant l'angle de la cantonada. També sembla que hi havia una galeria d'arcs correguts a la zona de les golfes i consta una mènsula amb rostre que no hi és en l'actualitat (tot i que els gravats han de ser presos amb cautela, certes cicatrius a l'edifici fan possible aquesta interpretació).

És l'únic porxo urbà d'època medieval conservat a la ciutat de peculiar fisonomia. Cal destacar la necessitat de fer extensible la protecció als habitatges que es troben sobre l'estructura porxada ja que segurament a dins de les vivendes hi poden haver elements historicoartístics que cal preservar. L'espai del porxo era l'antic mercat i la seva estructura compta amb escassos paral·lels dins l'àmbit estatal.

SIGNATURA: 0056

Casa Balcells o Palau del Cambrer.

REFERÈNCIA CADASTRAL: 38369 01.

ADREÇA POSTAL: Seu, pla de la, 3-5-7.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (B.2).

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR: BCIL (B).

SIGNATURA ANTERIOR: a085.

TIPOLOGIA: Arquitectura pública.

AUTOR: Desconegut.

ÈPOCA: segles XIV-XV. Remodelacions posteriors.

PROPIETARI: Església Catòlica.

DESCRIPCIÓ: És una de les poques cases nobiliàries medievals que es conserven a Tarragona, les altres estan emmascarades per estructures modernes. Construcció d'alt interès històric que preserva tota la seva estructura arquitectònica interna. Residència del Canonge cambrer de la Seu i més endavant dels sobirans espanyols a les seves visites a la ciutat al haver estat suprimida la dignitat de Cambrer.

Palau situat al Pla de la Seu, al costat de la façana principal de la Catedral. Fou la residència del cambrer de la Seu, segona dignitat en importància del capítol catedralici. Durant el segle XV i XVI es va convertir en la residència temporal de reis o membres de la família reial, com el Papa Luna i la reina Juana Enríquez, esposa del rei Joan II d'Aragó i mare de Ferran el Catòlic que va morir en la seva estança a Tarragona. La primera referència documental data del segle XIV. Disposava de dependències que s'obrien a l'interior de la Catedral amb un mirador. Aquesta part de la residència va ser desmantellada per la construcció d'algunes capelles laterals catedralícies durant el segle XVII. Avui en dia resta del seu aspecte original el pati d'entrada amb l'escala d'accés al primer pis consistent en una escalinata amb arcs rampants. Al

voltant del pati s'articulen les dependències del servei domèstic i habitacions. La façana té finestral gòtics (coronelles triforades) reconstruïts i altres d'època tardo medieval (s. XV i XVI). A l'edifici original se li afegí, al segle XVII o XVIII, un annex consistent en una estructura porxada que donaria al Pla de la Seu. Aquest annex consisteix en baixos, entresòl i dues plantes.

Va ser adquirit per la família de Montserrat, els marquesos de Tamarit, i finalment va quedar en herència per la casa dels Balcells.

SIGNATURA: A 057

Rectoria de la Catedral o Ca l'Ardiaca.

REFERÈNCIA CADASTRAL: 38359 02

ADREÇA POSTAL: Seu, Pla de la, 4-10.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (B.2)

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR: BCIL (C)

SIGNATURA ANTERIOR: a082

TIPOLOGIA: Arquitectura religiosa (sic).

AUTOR: Desconegut.

ÈPOCA: segle XII-XIV. Remodelacions posteriors.

PROPIETARI: Privat.

DESCRIPCIÓ: La seva construcció se situa entre el 1154 i el 1296. Es documenta una primera reforma orientada a ennoblir la façana que dona al Pla de la Seu entre el 1312 i el 1327. Es detecta una segona fase als segles XIV-XV consistent en una remodelació dels espais interiors. Finalment es documenta una tercera fase amb data posterior al 1813.

L'edifici consta de planta baixa, planta noble, altells a diferents alçades, cobertes i terrasses. El pati és l'element principal entorn al qual hi giren la resta d'estances. Presenta en el seu interior una escala de dos trams. La planta baixa mostra tota una sèrie d'arcs apuntats i rebaixats.

La façana que dona al Pla de la Seu té una diferent tipologia constructiva. La planta baixa fou realitzada amb carreus de mitjanes dimensions mentre que les plantes superiors són de tàpia. Només es documenta estructura de pedra en les cantonades de la casa, finestres i finestrals. A la planta baixa s'obren diferents portes amb arc rodó i una d'arc apuntat amb escut heràldic d'Arnau de Montoliu (1312-1327). A l'alçada de la primera planta s'observen tres finestral gòtics, dos dels quals estan arrebossats i emmascarats per reformes posteriors. Actualment la porta d'accés principal està situada a la façana que dona a la catedral. Es tracta d'una porta d'arc rodó. A l'alçada de la primera planta s'obren tres finestres emmarcades i amb elements lobulats que cobreixen el dintell. Una de les dues finestres laterals es reconvertí en un moment indeterminat en balcó.

SIGNATURA: a 058

Edifici porxat

REFERÈNCIA CADASTRAL: 38369 02

ADREÇA POSTAL: Escrivanies Velles, carrer de les, 8; Seu, pla de la, 9.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (B.3)

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR:

SIGNATURA ANTERIOR:

TIPOLOGIA: Arquitectura civil.

AUTOR: Desconegut.

ÈPOCA: Moderna.

PROPIETARI: Privat.

DESCRIPCIÓ: Edifici en testera que dona al Pla de la Seu i al carrer Escrivanies Velles. Consisteix en planta baixa, entresòl i dos pisos. La façana que dona a pla de la Seu presenta una interessant estructura que consisteix en una porxada de bigues de fusta que recolza sobre columnes pètries, porticat similar, encara que més curt en alçada, al de l'edifici

del costat pertanyent, en origen, al Cambrer de la Catedral. (veure fitxa (a056)).

SIGNATURA: a 086

Antiga Casa del Consolat Tarragoní.

REFERÈNCIA CADASTRAL: 37368 10.

ADREÇA POSTAL: Escrivanies Velles, carrer de les, 13; Santiago Rusiñol, plaça de, 2A; Seu, pla de la.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (B.2)

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR: BCIL (C)

SIGNATURA ANTERIOR: a084

TIPOLOGIA: Arquitectura pública.

AUTOR: Desconegut.

ÈPOCA: segle XIV.

PROPIETARI: Privat.

DESCRIPCIÓ: Edifici en testera d'illa amb façanes als carrers Escrivanies Velles, pla de la Seu i plaça Santiago Rusiñol. Construït sobre una volta corresponent al sector septentrional de la plaça de representació del Fòrum Provincial (que es conserva a l'alçada de planta baixa i part del primer pis) presenta quatre plantes des del carrer Escrivanies Velles i quatre més baixos des de la plaça Santiago Rusiñol (abans anomenada plaça del Comú o comunal). La façana del carrer Escrivanies Velles presenta una primera planta amb porta d'arc de mig punt i a la façana de la plaça Rusiñol es distingeix un escut municipal. Aquesta vivenda havia estat la seu de l'Ajuntament en època medieval i consta que la bandera de la ciutat ondejava a l'edifici mentre que a la plaça estaven les de cada confraria. Era el lloc on es congregaven els gremis a l'arribada d'un rei o un personatge de rang a la ciutat. A més, des del Pla de la Seu es llegia el pregó, cada dilluns de Pasqua, on es renovaven els cònsols que

prèviament s'havien reunit al Consolat. Es va organitzar al 1336 quan l'arquebisbe Arnau Sescomes va establir tres cònsols per la ciutat, tenien la funció de recaptar i gestionar els impostos i fer complir les ordenances municipals. A les actes de 1378 es nombra la "Casa del Consell".

SIGNATURA: A 403

Fòrum Provincial o plaça de Representació i Recinte de Culte del *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*.

REFERÈNCIA CADASTRAL: 36344 01 36344 02 36344 03 36344 04 36344 05 36344 06 36344 07 36344 08 36344 09 36344 10 36344 11 36356 01 36356 02 36356 03 36356 04 36356 05 36356 06 36356 07 36356 08 36356 09 36356 10 36356 11 36356 12 36356 13 36356 14 36356 15 36356 16 36356 17 36356 18 36356 19 36356 20 36356 21 36356 22 36356 23 36356 24 36356 25 36367 01 36367 02 36368 01 36368 02 36368 03 36368 04 36368 05 36368 06 36368 07 36368 08 36368 09 36368 10 36368 11 36368 12 36368 13 36368 14 36368 15 36368 16 36368 17 36368 18 36368 19 36368 20 36368 21 36368 22 36368 23 36368 24 36368 25 36368 26 36368 27 36368 28 36368 29 36368 30 36368 31 36368 32 36368 33 36368 34 36368 35 36368 36 36368 37 36368 38 36368 39 36368 40 36368 41 36368 42 36368 43 36368 44 36368 45 36368 46 36368 47 36368 48 36368 49 36368 50 36368 51 36368 52 37344 01 37344 02 37344 03 37344 04 37344 05 37344 06 37344 07 37344 08 37344 09 37344 10 37344 11 37344 12 37344 13 37346 01 37346 02 37346 03 37346 04 37346 05 37346 06 37346 07 37346 08 37346 09 37346 10 37346 11 37346 12 37346 13 37346 14 37346 15 37346 16 37346 17 37346 18 37347 01 37347 02 37347 03 37347 04 37347 05 37347 06 37347 07 37347 08 37347 09 37347 10 37351 01 37351 02 37351 03

37351 04 37351 05 37351 06 37351 07 37351 08 37351 09 37351
10 37351 11 37351 12 37351 13 37351 14 37351 15 37351 16
37351 17 37351 18 37352 01 37352 02 37352 03 37352 04 37352
05 37352 06 37352 07 37352 08 37352 09 37352 10 37352 11
37352 12 37352 13 37352 14 37353 01 37353 02 37353 03 37353
04 37353 05 37353 06 37353 07 37353 08 37353 09 37355 01
37355 02 37355 03 37355 04 37355 05 37355 06 37355 07 37355
08 37355 09 37355 10 37355 11 37356 01 37356 02 37356 03
37356 04 37356 05 37356 06 37356 07 37356 08 37356 09 37356
10 37356 11 37356 12 37356 13 37356 14 37359 01 37359 04
37359 07 37359 09 37359 10 37359 11 37359 12 37359 13 37359
14 37359 15 37366 01 37366 02 37366 03 37366 04 37366 05
37366 06 37366 07 37366 08 37366 09 37368 01 37368 02 37368
03 37368 04 37368 05 37368 06 37368 07 37368 08 37368 09
37368 10 38333 01 38339 02 38339 03 38341 01 38341 02 38341
03 38341 04 38341 05 38341 06 38341 07 38341 08 38341 09
38341 10 38341 11 38341 12 38341 13 38341 14 38341 15 38341
16 38341 17 38341 18 38342 01 38342 02 38342 03 38342 04
38342 05 38342 06 38342 07 38342 08 38342 09 38342 10 38342
11 38342 12 38342 13 38342 14 38342 15 38342 16 38342 17
38342 18 38344 01 38344 02 38344 03 38344 04 38344 05 38344
06 38344 07 38344 08 38344 09 38344 10 38344 11 38344 12
38344 13 38344 14 38344 15 38344 16 38344 17 38344 18 38345
01 38345 02 38345 03 38345 04 38345 05 38345 06 38345 07
38345 08 38345 09 38345 10 38345 11 38345 12 38346 01 38346
02 38346 03 38346 04 38346 05 38346 06 38346 07 38346 08
38346 09 38346 10 38346 11 38346 12 38346 13 38346 14 38346
15 38346 16 38346 17 38346 18 38347 01 38347 02 38347 03
38347 04 38347 05 38347 06 38347 07 38347 08 38347 09 38347

10 38347 11 38347 12 38348 01 38348 02 38348 03 38348 04
38348 05 38348 06 38348 07 38348 08 38349 01 38349 02 38349
03 38349 04 38349 05 38349 06 38349 07 38349 08 38349 09
38351 01 38351 02 38351 03 38351 04 38351 05 38351 06 38351
07 38351 08 38351 09 38351 10 38351 11 38351 12 38351 13
38351 14 38351 15 38351 16 38351 17 38351 18 38351 19 38351
20 38356 01 38356 02 38356 03 38356 04 38356 05 38356 06
38356 07 38356 08 38356 09 38356 10 38356 11 38356 12 38356
13 38356 14 38356 15 38356 16 38359 01 38359 02 38359 03
38359 04 38359 05 38359 06 38359 07 38359 08 38359 09 38359
10 38359 11 38359 12 38369 01 38369 02 38369 03 38369 04
38369 05 38369 06 38369 07 38369 08 38369 09 38369 10 38369
11 39342 01 39342 02 39342 03 39342 04 39342 05 39353 01
39353 02 39353 03 39353 04 39353 05 39353 06 39353 07 39353
08 39353 09 39353 10 39353 11 39353 12 39353 13 39353 14
39353 15 39353 16 39353 17 39353 18 39359 01 39359 02 39359
08 39359 09 39359 10 39359 11

ADREÇA POSTAL: delimitat pels carrers Portella, Granada, plaça del Fòrum, Pla de la Seu, Escrivanies Velles, Vidre, plaça de Sant Joan, Baixada del Roser, Ferrers i Enrajolat (forum provincial) i Sant Llorenç, Arc de Sant Llorenç, Sant Pau, Pla de Palau, Baixada del Claustre i Claustre fins unir-se al Fòrum Provincial a l'alineació dels carrers Escrivanies Velles i Merceria (Recinte de Culte).

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIN (A).

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR: BCIN (A).

SIGNATURA ANTERIOR: a033

TIPOLOGIA: Restes arqueològiques.

AUTOR: Desconegut.

ÈPOCA: Segle I dC.

PROPIETARI: Ajuntament, Església Catòlica, Privats.

DESCRIPCIÓ: Tàrraco va viure una important transformació urbanística en època de Vespasià (entorn al 73 d.C.) lligada a la creació d'una nova xarxa administrativa provincial. Al capdavant d'aquesta hi havia el *Concilium Provinciae Hispaniae Citerioris*. Aquest Consell Provincial fou el suport sobre el que es van recolzar el governador i els seus col·laboradors a l'hora de dirigir els destins d'aquest extens territori.

D'aquesta forma, Tàrraco va disposar a nivell arquitectònic de dos fora: un de propi, situat a grans trets entre els carrers Lleida, Cervantes, Soler i Gasòmetre; i un altre de provincial. El lloc escollit per establir aquestes dependències governamentals fou la part més alta de la ciutat, un espai de propietat estatal des d'època fundacional. El complex provincial s'articulava a partir d'un eix de simetria que, en sentit nord-oest a sud-est, enllaçava el temple de culte imperial, en la part més alta, amb el pulvinar (lloçia) del circ mitjançant una via processional que creuava longitudinalment la terrassa intermèdia. A costat i costat d'aquesta via hi trobaríem tota una sèrie d'estàtues de les quals solament s'han conservat els pedestals. L'estudi epigràfic dels mateixos ens mostra com la majoria d'aquestes estàtues van ser dedicades als flamines imperials (sacerdots de l'Emperador) un cop aquests havien cessat del seu càrrec.

El recinte superior consistia en una plaça rectangular de 153m. de fons per 136 d'ample, envoltada per un porticat per tres dels seus costats. Diferents restes dels murs de tancament i finestres adintel·lades d'aquest recinte es conserven al Museu Diocesà, en alguns espais del complex catedralici i en dues dependències de l'actual Seu del Col·legi d'Arquitectes. Segons les darreres hipòtesis, el temple ocuparia l'espai central del pòrtic nord i tindria una alçada aproximada de 15 m.

Els murs estructurals de l'àrea cultural van ser construïts amb carreus, mentre que la decoració arquitectònica i les columnes van ser elaborades en

marbre blanc de Carrara (Itàlia). Alguns d'aquests elements decoratius s'han conservat i són visibles en els diferents museus de la ciutat. És el cas d'un fragment de base i columna del temple, restituint parcialment en la primera planta del Pretori, o els clipei amb les cares de medusa o de Júpiter Ammó que, juntament amb diversos capitells, fusts de columnes, fragments d'arquitrau, fris o cornisa, s'emmagatzemen en la sala d'arquitectura del Museu Arqueològic. Entre tots aquests elements cal destacar per la seva rellevància, diversos fragments d'un fris que combina una decoració a base de garlandes amb elements relacionats amb el culte imperial.

Pel costat sud el recinte de culte connectava mitjançant una escalinata monumental central i dues torres laterals amb la terrassa immediatament inferior, que es coneix com a plaça de representació. Una d'aquestes torres laterals va ser reaprofitada en època medieval com a castell del Patriarca, el qual fou destruït pels francesos el 1813; l'altra es troba parcialment conservada a la cantonada entre els carrers Misser Nogués i de les Escrivanies Velles.

La plaça de representació era el punt des d'on es gestionava tota la província. En ella es trobaven espais tan importants a nivell administratiu com el tabularium (arxiu provincial) o l'arca (caixa de l'Estat), a on es custodiava la recaptació fiscal de totes les ciutats de la província. L'edifici consisteix en un ampli espai enjardinat delimitat en tres dels seus costats per un porticat i una sèrie de galeries situades a diferents nivells. Encara avui en dia es conserva una part important del mateix en l'interior de les cases del casc antic i en diverses de les actuals places (plaça del Pallol, de les Cols, del Fòrum i del Rei) i carrers (Carrer Civaderia, Santa Anna, etc.). Aquesta gran àrea foral connectava amb el circ mitjançant dues torres laterals que servien de caixer d'escaleres: el Pretori i l'Antiga Audiència.

El Fòrum Provincial va deixar de funcionar estructuralment a inicis del segle V. A partir d'aquest moment es va entrar en un procés continuat de desmantellament d'alguns murs i d'aprofitament d'altres, per tal de bastir els nous edificis civils i religiosos de la ciutat tardo romana, medieval i moderna de Tarragona.

Formen part d'aquest bé d'extensió els següents béns catalogats amb fitxa individualitzada:

- Torre romana i antiga Audiència (a 051).
- Volta i torre romana del Pallol (a 052).
- Torre del Pretori (a 066).

SIGNATURA: A 406

Catedral de Santa Maria i claustre.

REFERÈNCIA CADASTRAL 38369 05 38369 06 38369 07 38369 08 38369 09 38369 10 38369 11.

ADREÇA POSTAL: Coques, carrer de les, 4; Mare de Déu del Claustre, carrer de la, 3-5; Palau, Pla de, 1-3; Sant Pau, carrer de, 1-3; Seu, pla de la, 1.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIN (A).

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR: BCIN (A).

SIGNATURA ANTERIOR: a001/a091.

TIPOLOGIA: Arquitectura religiosa.

AUTOR: Desconeguda.

ÈPOCA: XII-XX sobre precedents romans.

PROPIETARI: Església Catòlica.

DESCRIPCIÓ: Edifici religiós que, iniciat al segle XII i amb successives transformacions al llarg de la història, presenta importants singularitats en planta, distribució de la canònica i alçat que poden ser explicades pel reaprofitament d'estructures romanes com el mur del recinte de culte

imperial. Per la seva influència en totes les vesants de la vida de Tarragona i per la seva vàlua arquitectònica i de la resta d'arts que dins d'ella s'integren, fou declarat monument històricartístic per la Reial Ordre de 3 d'abril de 1905 publicada a la "Gaceta" de Madrid de 12 d'abril de 1905. Disposa d'un nivell de protecció d'acord amb la vigent Llei 9/93 del Patrimoni Cultural Català de Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN) a la categoria MONUMENT HISTÒRIC.(R-I-51-0086).

Ubicada a la part més elevada del turó que conforma la part alta de la ciutat, s'insereix en el recinte de Culte imperial del Fòrum Provincial d'època romana. Es conserven importants fragments de mur del recinte de culte amb les seves respectives "fenestrae". La seva construcció es va iniciar l'any 1171 per la donació testamentària de l'arquebisbe Hug de Cervelló en estil romànic, continuant-se en gòtic a partir dels segles XIII i XIV. La basílica fou consagrada l'any 1331.

Es tracta d'un temple d'estructura basilical amb tres naus i transsepte que sobressurt en planta. La capçalera i les dues absidioles laterals responen a la primera fase de construcció. Amb l'adopció del gòtic es va donar més alçada a les naus. D'aquesta forma, sobre els capitells es van construir pilastres fins l'alçada desitjada i es cobrí amb volta de creueria. La nau central mesura 104 m. de longitud i 16 d'amplada. Les laterals tenen una amplada de 7.20 m. A la capçalera es documenten capitells historiatos, amb motius zoomorfs, éssers fantàstics i escenes religioses i profanes, mentre que la resta són de temàtica vegetal.

La façana principal presenta dues portes laterals d'arc rodó i d'estil romànic sobre les quals hi ha sengles rosasses laterals. La portalada central és gòtica. Aquesta està emmarcada per dos contraforts coronats per pinacles que presenten de baix a dalt i en direcció a la portalada principal arcuacions cegues per damunt de les quals es situen tota una sèrie d'escultures.

Les antigues dependències de la Canònica, pertanyents als segles XIII i XIV, estan construïdes amb carreus i presenten una coberta de volta de canó apuntat. L'antic refector fou transformat al segle XVI convertint-se en la capella de Santíssim Sacrament. La sala capitular està molt alterada per la construcció de la capella del Corpus Christi.

El Claustre es va començar a construir entre el 1194 i el 1198 i es va continuar el 1214. Malgrat que té estructura romànica, fou acabat amb estil gòtic. La seva ubicació està clarament influïda per la presència d'importants murs d'època romana, alguns dels quals són visibles al Museu Diocesà. Té planta quasi quadrangular i és de dimensions extraordinàries. Les galeries estan cobertes amb voltes de creueria. Hi destaca l'anomenada porta romànica de comunicació amb l'església, realitzada en marbre blanc. Els capitells i impostes estaven decorats també en marbre, així com les diferents dependències canòniques que envoltaven el claustre. Des del claustre és possible accedir a tota una sèrie de capelles que es van construir entre els segles XIV al XVIII, així com al Museu Diocesà. Es conserven reaprofitats en l'estructura, els murs romans de tancament del recinte de Culte imperial d'època flàvia (entorn al 73 d.C.). En ella també es troba la Casa dels Canonges un edifici de planta baixa i un pis, amb dues importants façanes, una dóna a Pla de Palau i l'altra al claustre de la Seu, que són exemples interessants del revival neomedieval de l'arquitectura de finals del segle XIX, més concretament de 18921. Dissenyat per August Font i Carreras.

Al primer pis les finestres geminades són de llenguatge neogòtic i les finestres geminades dels baixos són neo-romàniques. A la part superior s'hi troba una cornisa decorada amb una successió d'arcs cecs. Horitzontalment, una cornisa divideix la façana principal amb dos cossos, que recorre les façanes i serveix per unir els diferents alçats (Pla de Palau, Claustre). A la zona de les portes d'accés s'ha variat la decoració amb la

col·locació d'escuts. Tota la construcció és de pedra escairada amb una disposició harmònica amb la resta dels alçats de la Seu i dels carrers Sant Pau, Pla de Palau i Claustre.

L'interès de la construcció rau en la decoració de pedra, en la disposició de les obertures, en la decoració de caire neomedieval i en el sistema constructiu.

SIGNATURA: A 509

Pla de la Catedral, Plaça de la Reina, Pla de la Seu.

REFERÈNCIA CADASTRAL: 38359 02 38369 01 38369 02.

ADREÇA POSTAL: Seu, pla de la.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (B.5).

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR:

SIGNATURA ANTERIOR:

TIPOLOGIA: Espai públic.

AUTOR: Desconegut.

ÈPOCA: segle XIII.

PROPIETARI: Domini Públic, Església Catòlica i Privats.

DESCRIPCIÓ: Plaça que pren rellevància a partir de la consagració de la catedral el 1331 per part de l'infant Joan d'Aragó, Patriarca d'Alexandria, moment en que es transforma degut a la construcció de nous edificis, com el porticat del carrer Merceria o l'ennobliment de les cases que es trobaven en ella, com és el cas de la Rectoria (Cat. Mun. Ref.: a57) o de la casa del Cambrer (Cat. Mun. Ref.: a56).

El pla de la catedral i els carrers dels seus voltants formen una de les parts més característiques de la Tarragona medieval. El 1296 l'arquebisbe Rodrigo Tello feu derribar la casa que, unint la de l'arcediaca major de la seu amb la Catedral, quasi tancava per aquell costat el Pla de la Seu. D'aquesta manera es donà més amplitud al Pla i més visualització al

Castell del Patriarca.

Durant el segle XIV es convocava allà al poble per mitjà de pregó si algun assumpte de caràcter col·lectiu i ciutadà requeria aquesta mesura per tal de prendre els acords pertinents. Les reunions es feien “en lo pati sobre les grasses de la quartera”, és a dir, sobre les escales de la catedral. Igualment, el segon dia de Pasqua de Resurrecció es proclamava el pregó de la ciutat per a la renovació anual dels cònsols i consellers de la ciutat éssent escollits els càrrecs o oficis municipals de mostassaf, obrer, oïdors de comptes i l'escrivà.

La plaça patirà diverses transformacions al llarg del segle, com són la construcció de les cases amb porxos que s'obren a ella entorn als segles XVII o XVIII. En el segle XIX consta en el Nomenclator de 1843 com a “Plaza de la Reina”, dedicatòria que recordava a la reina Maria Cristina, vidua de Ferran VII. També es farà constar que aquesta plaça fou l'últim lloc de resistència dels tarragonins en la seva lluita contra els francesos el 1911.

SIGNATURA: A 515

Grasses de la Seu, Grasses de la Quartera, Escales de la Catedral.

REFERÈNCIA CADASTRAL:

ADREÇA POSTAL: Santiago Rusiñol, plaça de; Seu, pla de la.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (B.5).

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR: BCIL (E).

SIGNATURA ANTERIOR: a083.

TIPOLOGIA: Trama urbana.

AUTOR: Desconegut.

ÈPOCA: Medieval-modern.

PROPIETARI: Domini Públic.

DESCRIPCIÓ: Estructura urbana i paisatgística singular de la part alta

de Tarragona amb alt interès històric i cultural. Cèlebres pel seu paper d'escenari i marc de tot tipus d'esdeveniments multitudinaris al llarg de la vida de la ciutat, els seus 19 graons fossilitzen els d'època romana que salvaven el desnivell existent entre la Plaça de Representació i el recinte de culte imperial d'època flavia.

Escales situades al casc antic i que comuniquen el final del carrer Major amb el Pla de la Seu. Les conformen 19 graons de lloses de pedra i dues diàfanes baranes de ferro. El seu traçat es correspondria amb l'antic accés que comunicava el Fòrum Provincial amb la terrassa superior de la ciutat romana o Recinte de Culte; és a dir, són la fossilització de les escales romanes que posaven en comunicació ambdós espais: l'excavació duta a terme el 1993-1994 així ho corrobora.

Els 19 graons són coneguts com “les grasses de la seu” o “les grasses de la quartera”. D'acord amb Pons d'Icart, l'empedrat de la plaça de les cols i l'escalinata de la catedral es feren amb les lloses de pedra que constituïen el paviment del Pla de Sant Fructuós: un document de 1354, una sentència reial que fou publicada per Morera, així ho confirma.

A principis del segle XVIII, el 1607, es construí una font en les escales. De fet, fou una font d'ús efímer que després es substituï per una altra de 1798 que tenia la seva eurítmica a l'altra banda. Ambdues encara es conserven en els seus llocs originals. Es tracta d'unes escales cèlebres que han servit d'escenari dels itineraris de la vinguda de reis i personatges il·lustres a la ciutat així com també de les diverses celebracions sacres i profanes de la ciutat.

SIGNATURA: A 522

Plaça de les Cols, Carrer de les Corts, Plaça de les grasses de la Quartera.

REFERÈNCIA CADASTRAL: 37368 09 37368 10 38344 01 38344 02 38344 17 38344 18 38345 03 38345 04 38351 01 38351 02 38351

03 38351 04 38351 05 38351 06 38356 01 38356 02 38356 03 38356 04 38356 16 38359 04 38359 07 38359 08 38359 10 38359 11 38359 12.

ADREÇA POSTAL: Merceria, carrer de la; Santiago Rusiñol, plaça de.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (B.5).

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR:

SIGNATURA ANTERIOR:

TIPOLOGIA: Trama urbana.

AUTOR: Desconegut.

ÈPOCA: Finals XII.

PROPIETARI: Domini Públic i privats.

DESCRIPCIÓ: L'antiga plaça de les Cols, i per tant, plaça amb nomenclatura que varia amb el pas dels segles, està documentada com a mercat de la verdura i d'aviram des d'època medieval. Aquesta plaça ha tingut, i manté, un rellevant paper cultural durant les festes patronals de la ciutat. La seva façana conserva, tot i que molt restaurada, una part del parament exterior del criptopòrtic septentrional de la plaça del *concilium*. També en aquest indret significatiu s'han trobat restes de bases d'estàtues amb inscripcions destinades a un senador i part de mur ciclopí. La documentació esmenta que tenia una galeria coberta similar a la que s'ha conservat al carrer Merceria i que durant el segle XVI es realitzaren reformes per a la major comoditat de venedors i clients.

La plaça Rusiñol encara conserva el seu paper d'eix de vital importància a nivell econòmic i social, doncs fou escenari d'entrades de reis i altres autoritats i marc de nombroses processons, la majoria religioses. Aquest paper és compartit amb el colindant carrer Merceria.

Aquest carrer albergava des de temps immemorial el mercat diari, que es mantingué fins el segle XIX. Durant el segle XIV, amb la consagració de la Catedral el 1331, es porta a terme la construcció dels porxos de Mer-

ceria. Malgrat que només es conserva una línia de porticat, se'n bastiren dos. L'extensió del vial s'acota des del capdamunt del carrer major fins a l'actual plaça del fòrum, encara que en origen comprenia tot el carrer de Santa Teresa fins a la sortida de Santa Anna.

SIGNATURA: A 910

Fonts de la plaça Santiago Rusiñol o de les Cols.

REFERÈNCIA CADASTRAL:

ADREÇA POSTAL: Plaça de les Cols o de Santiago Rusiñol.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (B.7).

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR:

SIGNATURA ANTERIOR:

TIPOLOGIA: Mobiliari urbà.

AUTOR: Desconegut.

ÈPOCA: 1798.

PROPIETARI: Ajuntament de Tarragona.

DESCRIPCIÓ: A partir de la segona meitat del segle XIV hom considerà indispensable un servei de fonts públiques que assegurés la provisió d'aigua potable, iniciativa que anava lligada als nous conceptes de vida urbana aleshores imperants.

L'any 1609, amb l'arribada de l'aigua des del Llorito es va construir un cisterna i una font a la plaça de les Cols. Però la seva utilitat fou efímera, doncs el 1798 va ser substituïda per una altra que tenia el seu acòlit a l'altra banda. Es diu que l'arquebisbe volia construir fins a 8 fonts, però que l'estat de les arquees va impedir el seu propòsit.

L'any 1795 es van reformar les escales de la catedral i dos anys més tard es substituïa la font anterior per dues de noves de factura neoclàssica que s'han conservat fins avui en dia. La base de les fonts són peanyes semicirculars que corresponen al primer esgraó de les populars Escales de la

Catedral. Els brolladors s'inscriuen en uns cubs on l'únic guarniment és un relleu rectangular, tan a la part frontal com lateral de les fonts. Aquestes figures contenen les piques o runes tallades amb pedra de llisós. La resta dels monuments estan esculpits amb pedra de Santa Tecla. Per damunt d'aquests cubs n'hi ha uns altres que creen un cert ritme a la composició perquè retallen els angles superiors de les lloses rectangulars. A les parts frontals dels brolladors, que són aixetes de caragol, s'emmarquen al nucli que els sosté a través d'un semiconus de base estrellada. Als laterals hi ha uns caps femenins esculpits. Per damunt de les fonts, i coronant-les, hi ha lloses de llisós gris rebaixades en el seu perfil superior i angles.

Aquests brolladors devien ser un indret molt concorregut de la Tarragona de finals del segle XVIII, doncs l'Ajuntament decretava diverses ordres per mantenir la higiene pública en aquest punt de la ciutat. A conseqüència de les guerres, sobretot del Francès, es trobaven molt malmeses. Tenen pedaços per tots els costats de les restauracions que han sofert durant els anys.

8. PROTECCIÓ DE LA ZONA PROPOSADA: LEGISLACIÓ EN PATRIMONI HISTÒRIC I URBANISME.

Catedral de Tarragona

Bé Cultural d'Interès Nacional, amb la categoria de Monument. Reial Ordre de 3 d'abril de 1905, Gaceta de 12 d'abril de 1905.

Conjunt Històric Artístic de Tarragona

Bé Cultural d'Interès Nacional, categoria de Conjunt Històric. Decret 652/1966 de 10 de març. BOE de 6 d'abril de 1966.

La Part Alta de la ciutat es correspon a la "zona històrico-artística" que ha de conservar tot el seu caràcter i ambient.

El subsòl de tota la ciutat, d'acord amb aquest Decret, té la consideració de BCIN.

Protecció en base al Pla General d'Ordenació Urbana de Tarragona, 3ª revisió. Aprovat definitivament el 10 de gener de 1995.

Es tracta del planejament vigent en l'actualitat, a l'espera de l'aprovació del POUM, 4 revisió aprovat provisionalment per segona vegada el 28 de novembre de 2008.

En el Pla Especial de Protecció del POUM, s'han protegit els següents edificis dins la zona proposada:

a001/a091.

Catedral de Santa Maria i claustre.

ADREÇA POSTAL: Coques, carrer de les, 4; Mare de Déu del Claustre, carrer de la, 3-5; Palau, Pla de, 1-3; Sant Pau, carrer de, 1-3; Seu, pla de la, 1.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIN (A).

a070.

Antic Ajuntament

ADREÇA POSTAL: Major, carrer, 37-41.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (B).

a071.

Casa de l'Abat de Poblet

ADREÇA POSTAL: Abat, carrer de l', 2-4; Major, carrer, 32; Riudecols, carrer d'en, 14

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (C).

α081.

Porxos del carrer Merceria

ADREÇA POSTAL: Carrer Merceria 2 al 10.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (B).

α082.

Rectoria de la Catedral o Ca l'Ardiaca.

ADREÇA POSTAL: Seu, Pla de la, 4-10.

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR: BCIL (C).

α083.

Escales de la Catedral, Grasses de la Seu, Grasses de la Quartera,

ADREÇA POSTAL: Santiago Rusiñol, plaça de; Seu, pla de la.

GRAU DE PROTECCIÓ ANTERIOR: BCIL (E).

SIGNATURA ANTERIOR:

α084.

Antiga Casa del Consolat Tarragoní.

ADREÇA POSTAL: Escrivanies Velles, carrer de les, 13; Santiago Rusiñol, plaça de, 2A; Seu, pla de la.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (C).

α085.

Casa Balcells o Palau del Cambrer.

ADREÇA POSTAL: Seu, pla de la, 3-5-7.

GRAU DE PROTECCIÓ: BCIL (B).

Imatge de les Escales de la Catedral i la Seu, foto de mitjan del segle XX (BHMT) i actual (Ll. Piñol-MHT).

Imatges de les Escales de la Catedral i la Seu, fotos de mitjans del segle XX (BHMT).

Cases del Pla de la Seu i Escales, foto de principis del segle XX (BHMT) i actual (Ll. Piñol-MHT).

Ca l'Ardiaca, al Pla de la Seu (BHMT-Ilegat Babot i Ll.Piñol-MHT).

Cases del costat oest del Pla de la Seu (BHMT- Llegat Babot i en l'actualitat, foto Joan Menchon).

Cases del costat oest del Pla de la Seu i al fons dels de la plaça de les Cols (Ll. Piñol).

Cal Degà, al costat oest del Pla de la Seu (J. Menchon).

Cases del costat nord del carrer Escrivanies Velles (J. Menchon).

Cases del costat sud del carrer Escrivanies Velles (J. Menchon).

Cases de la banda nord de la plaça de les Cols (J. Menchon).

Immoble del costat est de la Plaça de les Cols i carrer Merceria banda nord (J. Menchon).

Immobles del costat sud del carrer Merceria (J. Menchon).

Immobles del costat oest del carrer Major (J. Menchon).

Immables del costa test del carrer Major (J. Menchon).

Placa commemorativa del Centenari dels fets del 28 de juny de 1811 (J. Menchon).

9. PLANEJAMENT URBANÍSTIC VIGENT.

El Pla General d'Ordenació Urbana de 1995 assumeix les determinacions del Pla Especial de la Part Alta (PEPA) aprovat definitivament el 1990, tal i com s'especifica en la Clau 11 de la Normativa del PGOUM (art. 174-180).

L'article 176 marca la finalitat del Pla General i el Planejament que se'n derivi: respectar i posar en relleu els valors Culturals, i procura-ne la integració al paisatge urbà; sanejar les àrees compreses en el Centre Històric i millorar les condicions dels habitatges.

La regulació estableix diferenciació entre les àrees de maneniment i d'intervenció, i s'estableixen quatre categoriues segons el procediment: nova construcció, substitució, restauració i rehabilitació-reforma.

L'article 178 estableix que mentre no s'aprovi el Planejament especial, només s'admet la substitució dels edificis existents i la millora de les condicions d'habitatge dels edificis actuals.

Quant a les condicions generals de l'edificació (art. 179) s'estableix que les edificacions podran no superar a nivel de cornisa d'alçada màxima i nombre d'etapes mitjà dels edificis del mateix front de vial. Mani no se superaran els 17 metres d'alçada ni planta baixa + 4 pisos. El pendent màxim de les teulades serà el 30 % i no hi podran haver finestres. La cornisa podrà superar el plànol de façana en 1/10 de l'amplada del carrer, però mai superior als 0.90 m. Les cobertes seran de teula àrab. Els cossos sortints i balcons poden tenir com a màxim 1/20 de l'amplada del carrer i un màxim de 0.75 m. Es prohibeixen marquesines i veles fixes. Els elements publicitaris no podran superar el pla de façana. Es prohibeixen els soterranis de nova creació.

Quant a les condicions d'ús (art. 180) es permet l'habitatge, hotelier, comercial, oficines, determinats tipus industrials, educatiu, sanitario-

assistencial, religiós, recreatiu llevat de discoteques, sales de ball o joc, administratiu, bars i restaurants llevat dels assimilats a discoteques o sales de ball.

Finalment, s'admeten aparcaments públics i privats a planta baixa (art. 181).

El Pla Especial de la Part Alta (PEPA), marca una sèrie de determinacions en els espais que es proposen com a delimitació del BCIN sol·licitat:

Catedral de Tarragona i edificis adjacents al Pla de la Seu.

Illa 38369.

Illa 26 PEPA.

Carrer de Sant Pau – Pla de Palau – Baixada del Claustre – carrer del Claustre – Escrivanies Velles – Pla de la Seu.

Es proposa la conservació de l'estructura i només s'autoritzen obres de conservació i restauració.

Illa oest del carrer Major, numeros parells.

Illa 37356.

Illa 25 del PEPA.

Carrer Major - carrer de l'Abat – carrer Sant Magí – plaça de les Cols. En aquesta illa el PEPA proposava l'esponjament amb l'obertura d'una plaça, l'actual de Dames i Vells. Es determina la conservació de la casa de l'Abat de Poblet (cfr. Edificis protegits) i o l'adaptació de determinades façanes dels edificis.

Illa est del carrer Major, numeros senars.

Illa 38351.

Illa 34 del PEPA.

Carrer Major - carrer Merceria – carrer Calderers – carrer Cuirateries. En aquesta illa es va desenvolupar parcialment el Pla Especial per la recuperació de l'Antic Ajuntament (cfr. Edificis protegits). El PEPA proposa l'enderroc controlat de diferents habitatges de la part que dona al carrer Calderers per fer una plaça, junt a un canvi d'aliniació del carrer Calderers per embocar amb la Baixada del Patriarca (proposta que va en contra de la LPCC).

Illa est del Pla de la Seu i nord del carrer Merceria.

Illa 38358.

Illa 35 del PEPA.

Es proposa la substitució i remodelatge, així com el manteniment de l'estructura urbana. A Ca l'Ardiaca, obres de Conservació-restauració. Cal tenir present que en l'actualitat s'està tramitant un Pla Especial Urbanístic per tal de recuperar l'edifici de Ca l'Ardiaca i poder-hi instal·lar un equipament hotel·ler d'alt nivell. La promoció del pla especial es deu a un agent privat.

10. PLA D'ORDENACIÓ URBANA MUNICIPAL, SEGONA APROVACIÓ INICIAL 28 DE NOVEMBRE DE 2008.

En la clau 11 del títol cinquè de la Normativa en tràmit de l'esmentat pla general, s'estableixen els paràmetres urbanístics de la Part Alta de la ciutat:

“Article 158.- Definició.

Comprèn els terrenys de la Part Alta de la ciutat que constitueixen el recinte delimitat per les muralles romanes i, grafiat als plànols d'ordenació.

Article 159.- Definició i tipus d'ordenació.

És d'aplicació l'ordenació segons alineació de vial.

Article 160.- Desenvolupament del POUM.

1. El centre històric de Tarragona està subjecte a la declaració de Conjunt Històric d'interès nacional pel Decret 652/1966 de 10 de març, BOE de 22 de març de 1966, (R-I-53-00073).

Als plànols a escala 1: 2.000 es delimiten les zones de “declaració” i “respecte”.

2. S'haurà d'elaborar un Pla especial de protecció del patrimoni cultural del conjunt històric que adequi el Pla especial de la Part Alta (PEPA), document aprovat en data 17-04-90 i publicat en el DOGC el 29-06-90 amb condicions, els plans especials de les illes 18, 24, 43 i 59, i el Pla especial de protecció de la zona arqueològica del Pretori i Circ romà (Pla Pilats) a les regulacions la Llei 9/1993, de 30 de setembre, de Patrimoni Cultural Català.

El seu àmbit contindrà també les illes del PEPA amb ordenació no executiva (illes 6, 19, banda sud de la 22 i banda sud de la 36).

3. El nou Pla especial de protecció, preferentment, es pretén que abasti la totalitat de l'àmbit de la declaració, si bé es podran tramitar plans especials de protecció sobre illes o àrees determinades d'illa sempre que es justifiqui la coherència territorial i urbanística de la delimitació.

4. Les finques pertanyents a les illes 6, 19, banda sud de la 22 i banda sud de la 36, a la zona B de la illa 42 (inclosa al Pla Pilats), així com totes les afectades per sistemes al PEPA i als plans especials de les illes 18, 24, 43 i 59, hauran de formar part necessàriament de l'àmbit/àmbits de nou

planejament especial.

5. A la resta de terrenys situats dins la zona de "declaració", mentre no s'aprovin els corresponents Plans especials de protecció, seran d'aplicació les determinacions de l'article 35.2. de la Llei de Patrimoni. A tals efectes, el POUM recull, dins dels articles següents, les regulacions que es mantenen del Pla especial de la Part Alta (PEPA) i dels plans especials de les illes 18, 24, 43 i 59. El contingut d'aquests plans, no reflectit en l'articulat d'aquesta normativa, deixa de ser d'aplicació una vegada aprovat definitivament el POUM.

Article 161.- Condicions de parcel·la.

Fins que no s'aprovin el planejament especial corresponent no es permeten parcel·lacions ni agregacions de finques.

Article 162.- Condicions generals d'edificació.

Fins que no s'aprovin els Plans especials corresponents, les regulacions següents actuen, de forma subsidiària i complementària, pel que fa a aquells aspectes no contemplats a la Llei 9/1993 de Patrimoni Cultural Català.

1. No s'autoritzaran obres de nova planta, rehabilitació, reconstrucció o gran rehabilitació a les illes 6, 19, banda sud de la 22 i banda sud de la 36, a la zona B de la illa 42 (inclosa al Pla Pilats), als terrenys afectats per sistemes al PEPA i als plans especials de les illes 18, 24, 43 i 59 fins que, si s'escau, els corresponents Plans especials ho permetin.

Mentrestant únicament es pot autoritzar l'execució d'obres de reparació en els termes que estableix l'article 102.2. de la Llei d'urbanisme i els apartats b i c de l'article 119 del Reglament.

2. Els nous edificis hauran de subjectar-se a les alineacions i rasants actuals del carrer.

3. L'alçada, el nombre de plantes, la fondària edificable, la superfície de sostre edificable, i el volum dels nous edificis no superaran els de l'edificació existent.

L'alçada de les edificacions s'ajustarà al nivell de coronació predominant de les façanes del costat de carrer on es situïn. En cas de dificultat d'aplicació d'aquesta regla, el nivell de coronació de l'edificació quedarà comprès entre els originals dels dos edificis veïns.

La seva fondària no podrà sobrepassar les alineacions interiors, en patis d'illa, que defineixen el PEPA i els plans especials de les illes 18, 24, 43 i 59.

No s'autoritza la construcció de nous soterranis, la reducció de la superfície lliure del solar destinada a patis, jardins, etc. ni la reedificació dels cossos existents dins dels patis d'illa.

S'exceptuen dels casos anteriors, aquells en que la solució arquitectònica contribueixi a la conservació general del caràcter del conjunt de la zona.

4. Les edificacions que es trobin en situació de disconformitat amb el planejament, sotmeses a obres de gran rehabilitació (segons la definició d'aquestes que fa l'article 119.3. del Decret 305/2006, de 18 de juliol, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei d'Urbanisme), respectaran les limitacions imposades als apartats anteriors d'aquest article pels edificis de nova planta.

5. El nombre d'habitatges que es projectin no serà superior a l'existent. A aquest efecte, s'entén com a habitatge existent tot aquell departament de l'edifici que gaudeixi sensiblement de les condicions d'algun dels nivells

d'habitabilitat previstos a la legislació autonòmica sobre requisits mínims d'habitabilitat en els edificis d'habitatges.

No obstant això, quan un edifici sigui de proporcions tals que la superfície dels habitatges resultant de l'aplicació d'aquesta regla sigui superior a 90 m² útils, es permetrà adoptar un nombre d'habitatges superior, sempre que la seva

superfície resultant mitjana sobrepassi els 75 m² útils. En el cas que per aconseguir les superfícies indicades, s'alteri de forma significativa el seu volum o les seves façanes, caldrà tramitar un Pla de millora urbana ó. En els casos de dubte en l'aplicació d'aquestes condicions o les causes d'excepció previstes en aquest article, caldrà informe del Consell local assessor en matèria de patrimoni històric.

163.- Condicions d'estètica.

1. Alçades de les plantes:

Els nivells de les diferents plantes d'un edifici hauran de quedar compresos entre els nivells de cadascuna de les respectives plantes dels dos edificis veïns. En tot cas s'ha de garantir el compliment de les condicions d'habitabilitat regulades a la legislació.

2. Composició de façanes:

La composició de buits i plens correspondrà a un esquema simètric en el que els buits de les plantes pis estaran sobre el mateix eix de simetria que els buits de la planta baixa. Es conservaran els elements arquitectònics d'interès de l'edifici i, si es trobessin amagats per reformes anteriors, es posaran en combinació, valorant-los, amb els nous.

3. Cobertes:

Les cobertes inclinades seran de teula àrab originals recuperades o amb aspecte envellit. No s'admet l'obertura de finestres en cobertes inclinades. Les caixes d'escapes necessàriament quedaran amagades sota coberta inclinada.

S'admeten els terrats d'ampit amb cornisa, a la manera típica de la ciutat, sempre que la seva superfície no superi el 50% de la superfície de la planta.

4. Buits de façana:

Els buits hauran de ser preferentment balconades. La relació de proporció dels buits de les plantes pis serà 2/1 (alçada/amplada). En aquest cas, la mida del buit podrà oscil·lar entre els 1,00 i 1,20 m d'amplada i 2,00 i 2,40 m d'alçada en la relació abans indicada.

La proporció total de la part massissa respecte de la buida serà de 2 a 1, i cada part buida tindrà, a cada costat, com a mínim, un ample massís igual al de la part buida.

5. Cossos volats:

No es permeten cossos volats tancats ni semitancats ni balcons de barana massissa ni de vidre. La longitud màxima de vol serà de 0,50 m, sense superar l'1/10 de l'amplada del carrer i no sobrepassarà, per cada costat més de 1/2 de l'amplada de l'obertura d'accés.

Únicament s'admetran balcons correguts a nivell de la primera planta de pis.

6. Plantes baixes:

Les plantes baixes tindran una alçada que haurà de quedar compresa entre la dels edificis adjacents.

La proporció de buits i plens serà d'1 a 3, és a dir, cada obertura haurà de tenir, a cada costat, un mínim de part massissa equivalent a 1/3 de l'amplada de l'obertura.

La dimensió màxima de l'amplada de l'obertura serà de 3 m. L'alçada màxima serà la lliure de la planta baixa.

7. Materials:

a) Pedra.- La pedra a utilitzar serà la tradicional emprada a la Part Alta i, si és possible, del mateix origen. Els elements de pedra es col·locaran sense polir i amb acabat rugós tradicional.

Es disposarà un sòcol de pedra natural, amb alçada mínima d'1 metre.

Es permet aplacar, fins una alçada equivalent al frontal de la planta baixa, amb pedra natural.

Les llosanes dels balcons seran a base de pedra natural, metall o formigó vist colorat, amb un gruix inferior als 15 cm.

Les obertures de les façanes, preferentment, estaran emmarcades amb carreuat de pedra natural.

b) Revestiments.- A part de la pedra natural, tan sols s'autoritzaran estucs o pintat sobre arrebossat, la coloració dels quals entoni amb els elements tradicionals de la Part Alta.

c) Ferro.- Es podran utilitzar el ferro forjat i la fosa amb tractaments similars als tradicionals, evitant que es manifesti la qualitat pròpia dels laminats, les soldadures o, fins i tot, les composicions que facin patent mitjans moderns de construcció.

Les baranes comptaran amb barrots verticals de ferro.

Es prohibeixen les canals com a elements vistos i les baixants que no

siguin de fosa, àdhuc en els patis quan aquests siguin visibles des del carrer i tinguin caràcter sumptuari. Les baixants, en tot cas, abocaran directament a l'albelló.

d) D'altres materials.- S'autoritza el bronze, el llautó, el coure, el zinc, el plom i l'estany. No s'admet l'ús de teula plana, el fibrociment, l'obra vista, els elements sintètics, els plàstics i els materials brillants i de color viu. No es permeten tancaments metàl·lics cecs, ni persianes enrotllables de qualsevol tipus en les plantes superiors. No s'admeten sistemes de persiana monobloc vistes. Es prohibeixen els tendals a les façanes. No obstant això, l'Ajuntament podrà autoritzar en determinats carrers o places, la instal·lació de tendals que obeeixin a un disseny únic i de conjunt, amb materials i colors que s'integrin en l'ambient de la Part Alta.

e) Fusta.- A l'exterior s'utilitzaran fusteries de fusta natural envernissada o pintada i de metall no brillant o de color fosc i tonalitat apagada 8.

Decoració comercial:

Només es permeten els rètols en planta baixa. La decoració de les façanes comercials quedarà inscrita a la part interior de l'emmarcat de pedra de les obertures en planta baixa.

Les pilastres i les llindes dels forats dels locals comercials no tindran superposició de vitrines, rètols, anuncis, etc.

Dins del forat format per les pilastres i les llindes de pedra podrà col·locar-se. Es prohibeixen els anuncis lluminosos a l'exterior de les façanes i dels comerços.

8. Decoració comercial:

Només es permeten els rètols en planta baixa. La decoració de les façanes comercials quedarà inscrita a la part interior de l'emmarcat de pedra

de les obertures en planta baixa .

Les pilastres i les llindes dels forats dels locals comercials no tindran superposició de vitrines, rètols, anuncis, etc.

Dins del forat format per les pilastres i les llindes de pedra podrà col·locar-se una discreta publicitat, sense colors estridents.

Es prohibeixen els anuncis lluminosos a l'exterior de les façanes i dels comerços.

9. Indicacions complementaries:

Previ informe favorable del Consell local assessor en matèria de patrimoni històric podran acceptar-se solucions diferents a les anteriors en aquells casos en que, amb acurada sensibilitat i alt nivell qualitatiu de projecte, s'utilitzi un llenguatge arquitectònic modern, amb elements, materials i colors que, malgrat no siguin exactament el concretats en aquestes normes, s'integrin en el caràcter del barri en tant que contribueixen a la millora dels seus valors. Per l'acceptació de les propostes, en tant no s'hagin aprovat els Plans especials, es requerirà comptar prèviament, també, amb el preceptiu informe favorable de la Comissió de Patrimoni del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Article 164.- Condicions d'ús.

1. Ús principal: Residencial

Habitatge, excepte en planta baixa d'edificis plurifamiliars

2. Usos compatibles:

- Hoteler, en plantes baixa i primera, amb accés independent o, en edifici exclusiu.

- Comerç i Oficina, en plantes baixes o edifici exclusiu excepte en edificis que, per la seva naturalesa, exigeixin tipus de façana que desentonin del caràcter estètic general del barri o que puguin causar un augment del trànsit en les vies en què es trobin emplaçats. Els despatxos professionals s'admeten en totes les plantes.

- Restauració, en la modalitat de restaurant, en planta baixa i planta pis, sempre que aquestes últimes estiguin vinculades a la planta baixa (No s'admet els traspassos dels bars i restaurants-bars existents).

Únicament s'admetran bars i restaurants-bars quan siguin complementaris de l'ús dotacional.

- Dotacional, en la modalitat d'administratiu, educatiu, cultural, sanitari – assistencial, esportiu, religiós i residència col·lectiva o comunitària, en plantes baixa i primera, amb accés independent o, en edifici exclusiu.

- Serveis, en planta baixa.

- Aparcament, en planta baixa o edifici exclusiu, excepte garatges o edificis per l'aparcament de nova instal·lació que puguin donar lloc a una intensificació del trànsit en els carrers d'accés."

11. CONSIDERACIONS LEGALS

La llei 9/1993 de 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català (DOGC, núm. 1807, de 11.10.1993; correcció d'errades en el DOGC núm. 1825, de 24.11.1993) es recull es que estableix la llei 16/1985 a la disposició addicional primera:

“-1 Els béns radicats a Catalunya que hagin estat declarats d'interès cultural o hagin estat inclosos en l'Inventari General de Béns Mobles, d'acord amb la Llei de l'Estat 16/1985, del 25 de juny, del patrimoni històric espanyol, passen a tenir respectivament la consideració de béns culturals d'interès nacional i de béns catalogats. Els béns immobles que en el moment de l'entrada en vigor d'aquesta llei estiguin inclosos en catàlegs de patrimoni cultural incorporats en plans urbanístics passen a tenir, llevat que siguin béns culturals d'interès nacional, la consideració de béns culturals d'interès local i queden inclosos en el Catàleg del Patrimoni Cultural Català.”

Per altra banda, la llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català, en el cas dels BCIN, estableix:

“Article 8

Procediment de declaració

-1 La declaració de béns culturals d'interès nacional requereix la incoació prèvia d'un expedient, iniciat d'ofici per l'Administració de la Generalitat o bé a instància d'una altra administració pública o de qualsevol persona física o jurídica. Els acords de no-incoació han d'ésser motivats.

-2 En la instrucció de l'expedient esmentat en l'apartat 1 cal donar audiència als interessats. Si l'expedient es refereix a béns immobles,

cal donar audiència també a l'ajuntament corresponent i obrir un període d'informació pública.

-3 En l'expedient a què es refereix l'apartat 1 hi ha de constar l'informe favorable del Consell Assessor del Patrimoni Cultural de Catalunya i també de l'Institut d'Estudis Catalans o d'una de les institucions científiques, tècniques o universitàries de prestigi o competència reconeguts que siguin determinades per reglament.

-4 L'expedient a què es refereix l'apartat 1 ha de contenir informes històrics, arquitectònics, arqueològics i artístics, acompanyats d'una completa documentació gràfica, a més d'un informe detallat sobre l'estat de conservació del bé.

Article 9

Notificació, publicació i efectes de la incoació

-1 La incoació de l'expedient de declaració d'un bé cultural d'interès nacional s'ha de notificar als interessats i als ajuntaments dels municipis on radica el bé. A més, i sens perjudici de la seva eficàcia des de la notificació, la resolució d'incoació s'ha de publicar en el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya i en el Boletín Oficial del Estado.

-2 La incoació de l'expedient a què es refereix l'apartat 1 comporta l'aplicació immediata i provisional del règim de protecció establert per als béns culturals que ja han estat declarats d'interès nacional.

-3 En el cas dels béns immobles, la incoació de l'expedient a què es refereix l'apartat 1 comporta, des del moment en què és notificada a l'ajuntament, la suspensió de la tramitació de les llicències municipals de parcel·lació, edificació o enderrocament en la zona afectada, i també la suspensió dels efectes de les llicències ja concedides. No obstant això, el Departament de Cultura pot autoritzar la realització de les obres que sigui manifest que no perjudiquen els valors culturals

del bé, la qual autorització ha d'ésser prèvia a la concessió de la llicència municipal, llevat que es tracti de llicències concedides abans de la incoació de l'expedient.

Article 10

Finalització de l'expedient de declaració

-1 La declaració de béns culturals d'interès nacional ha d'ésser acordada pel Govern de la Generalitat, a proposta del conseller de Cultura.

-2 L'acord de declaració de béns culturals d'interès nacional s'ha d'adoptar en el termini de divuit mesos a comptar de la data en què s'ha incoat l'expedient. La caducitat de l'expedient es produeix si un cop transcorregut aquest termini se sol·licita que s'arxivin les actuacions i dins els trenta dies següents no es dicta resolució. Un cop caducat l'expedient, no es pot tornar a iniciar dins els dos anys següents, llevat que ho demani el titular del bé.

Article 11

Contingut de la declaració

La declaració d'un bé cultural d'interès nacional ha d'incloure les especificacions següents:

a) Una descripció clara i precisa del bé o els béns, que en permeti la identificació, amb llurs pertinences i accessoris, si n'hi ha, i que determini, en el cas que es tracti de béns immobles, si la declaració inclou el subsòl i, si s'escau, els béns mobles vinculats a l'immoble, els quals també tindran la consideració de béns culturals d'interès nacional.

b) En el cas dels béns immobles, la classe que els ha estat assignada, d'acord amb l'article 7, i, si escau, la delimitació de l'entorn necessari per a la protecció adequada del bé. L'entorn, que pot incloure el

subsòl, és constituït per l'espai, sigui edificat o no, que dona suport ambiental al bé i l'alteració del qual pot afectar-ne els valors, la contemplació o l'estudi.

-2 La declaració d'un bé cultural d'interès nacional ha d'establir, en el cas que l'ús a què sigui destinat el bé sigui incompatible amb la seva preservació, la paralització o la modificació d'aquest ús, en el qual cas ha de fixar la indemnització corresponent.

-3 La declaració d'un bé cultural d'interès nacional pot incloure la determinació dels criteris bàsics que, amb caràcter específic, han de regir les intervencions sobre el dit bé.

Article 12

Notificació i publicació de la declaració

La declaració d'un bé cultural d'interès nacional s'ha de notificar als interessats i als ajuntaments dels municipis on radica el bé. A més, la declaració s'ha de publicar en el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya i en el Boletín Oficial del Estado."

Cal advertir que d'acord amb l'article 9, la incoació d'aquest expedient pot afectar el desenvolupament i execució del Pla Especial de l'Illa de Ca l'Ardiaca, actualment en redacció.

BIBLIOGRAFIA I FONTS

ALEGRET, A.: *Historia del sitio, defensa, asalto y evacuación de Tarragona en la Guerra de la Independencia*. Barcelona 1911.

ALEMANY, J.; BLAY, J.; ROQUER, S.: *Port de Tarragona*. Tarragona 1986.

Catàleg de monuments i conjunts històrico-artístics de Catalunya. Barcelona, 1990.

ARESTÉ, J.: *El crecimiento de Tarragona en el siglo XIX*. Tarragona 1981.

BLANCH, A.: *Historia de la Guerra de la Independencia en el antiguo principado*. Barcelona 1861.

CASAS, A.; CONSENTINO, P.; DIAZ, Y.; FIANDACA, G.; GARCIA, E.; HIMI, M.; LAFUENTE, M.; MARTORANA, R.; MACIAS, J.M.; MENCHON, J.; MUÑOZ, A.; SALA, R.; TEIXELL, I.: "Integrated archaeological and geophysical survey for searching the roman temple of Augustus in Tarragona, Spain." DD. AA. *Scienza e Patrimonio Culturale nel Mediterraneo. Diagnostica e conservazione. Esperienze e proposte per una carta de rischio. Atti del convegno Atti del convegno internazionale di studi La materia e i segni della storia. Palermo 18-21 ottobre 2007*. Palermo 2009, pàg. 277-283.

CORTÉS, R.; GABRIEL, R. *Tàrraco: Recull de dades arqueològiques*, Barcelona 1985.

COTRINA, J.: *Centenario de los sitios y defensa de la ciudad en 1811*. Madrid, 1912.

DIVERSOS AUTORS: *El món de l'aigua. Història de l'abastament d'aigua a Tarragona*, Tarragona 1998.

FIZ, I.; MACIAS, J.M.: "Forma Tarraconis: una descoberta en evolució." MACIAS; J.M.; FIZ, I.; PIÑOL; LL.; MIRÓ, M.T.; GUITART, J.: *Planimetria arqueològica de Tàrraco*. Tarragona 2007, 2 vol. 1, pàg. 25-46.

FLÓREZ, H.: *España Sagrada. Antigüedades Tarraconenses*. Tom XXIV,

Madrid 1769.

GABRIEL, R.; HERNÁNDEZ, E.: "Proyecto de fortificación de la ciudad de Tarragona en 1641." *Butlletí Arqueològic*, època V, 1981, núm. 3, 1981, pàg. 59-63.

GABRIEL, R., HERNÁNDEZ, E.: "Un plano de Tarragona de 1643", *Butlletí Arqueològic*, època V, núms. 8-9, 1986-1987, pàg. 245-252.

GABRIEL, R., HERNÁNDEZ, E.: "Un plano de Tarragona de 1643", *Butlletí Arqueològic*, època V, núms. 8-9, 1986-1987, pàg. 245-252.

HAUSCHILD, Th: *Arquitectura romana de Tarragona*, Tarragona 1983.

IGLESIES, J.: *El setge de Tarragona a la guerra napoleònica*, Barcelona 1965.

KAGAN, R. L. (ed.): *Ciudades del Siglo del Siglo de oro: las vistas españolas de Anton Van den Wyngaerde*, Madrid 1986, pàg. 174-180.

LABORDE, A. de: *Viatge pintoresc i històric*. El Principat. Barcelona 1974 [traducció d'O. Valls i notes de J. Massot].

LÓPEZ BONILLO, D: *Geografia del Camp de Tarragona*. Tarragona 1985.

MACIAS, J.M.; FIZ, I.; PIÑOL, LL.; MIRÓ, M.; GUITART, J.: *Planimetria arqueològica de Tàrraco*. Tarragona 2007, 2 vol.

MACIAS; J.M.; MENCHON, J.; MUÑOZ, A.; PIÑOL, LL: *Tàrraco. Guia arqueològica visual*. Reus 2005.

MACIAS, J. M., MENCHON, J.; MUÑOZ, A., TEIXELL, I.: "L'arqueologia de la catedral de Tarragona. La memòria de les pedres." DD.AA. *La catedral de Tarragona. In Sede, 10 anys de Pla Director de Restauració*. Tarragona 2007, pàg. 151-213.

MACIAS, J. M., MENCHON, J., MUÑOZ, A., TEIXELL, I.: "L'arqueologia de la catedral de Tarragona. La memòria de les pedres." DD.AA. *La catedral de Tarragona. In Sede, 10 anys de Pla Director de Restauració*. Tarragona 2007, pàg. 151-213.

MACIAS, J.M.; REMOLÀ, J. A.: "3. Topografia i evolució urbana." DU-

- PRÉ, X. (ed.): *Tarragona. Colonia Iulia Urbs Triumphalis Tàrraco*. Roma, 2004, pàg. 27-40.
- MAGRIÑÀ A. de: *Tarragona en el siglo XIX*. Tarragona 1901.
- MARIANA; J. de; CHAO, E.: *Historia general de España, la compuesta, enmendada y añadida por el Padre Mariana con la continuación de Miniana; completada con todos los sucesos... y la de nuestros dias por Eduardo Chao: enriquecida con notas históricas... y adornada con multitud de precisos grabados.... dedicada a las cortes de la Nación*. Madrid, 1851.
- MENCHON, J.: "Tarragona, un dibuix de la ciutat en temps de la Guerra dels Segadors atribuït al pintor italià Ercole Bazzicaluva." *Arqueologia Medieval* 03, 2007 (2008), pàg. 98-101.
- MENCHON, J.: "Tarragona, l'antiga ciutat romana i la construcció d'una ciutat medieval." CASTIÑEIRAS, M.; CAMPS, J. (eds.), *El romànic. Catalunya, Toulouse i Pisa. 1120-1180*. MNAC 29 de febrer-19 de maig de 2008, 2008, pàg. 47-53.
- MENCHON, J. *La muralla romana de Tarragona. Una aproximació*. Barcelona 2009.
- MORANT, J.: *El setge de Tarragona de 1811. Col·lecció de XXIII làmines. Edició Commemorativa del 175è Aniversari*. Tarragona 1986.
- MORERA, E.: "Nuestras murallas antiguas y modernas". *Boletín Arqueológico*, època II, núm. 22, 1919, pàg. 25-43.
- MORERA, E.: *Tarragona cristiana*. Tarragona, vol. V, 1959.
- NEGUERUELA, I.: "Dos importantes planos de Tarragona en el Archivo de Simancas." *Quaderns d'Història Tarraconense*, V, 1985, pàg. 59-75.
- PALMA DE MALLORCA, A. de: *Las calles antiguas de Tarragona (siglos XIII-XIX)*. Tarragona, vol. 2, 1958.
- PANOSA, I.: *De Kesse a Tarraco. La població de la Tarragona romanorepublicana, amb especial referència a l'epigrafia*. Tarragona 2009.
- PIÑOL, Ll.: "Voltes del Pretori (C/ Enrajolat i Casa dels Militars).", CORTÉS, R. (dir.): *Intervencions arqueològiques a Tarragona i entorn (1993-1999)*. Tarragona, 2000, pàg. 89-107.
- RECASENS, J. M.: *Tarragona en la guerra de la independència recuerdo historico desde 1808 á 1813*. Tarragona 1963.
- RECASENS, J. M.: *La revolución y Guerra de la Independencia en la ciutat de Tarragona*. Barcelona 1965.
- RECASENS, J.M. *El corregimiento de Tarragona y su junta en la Guerra de la Independencia (1808-1811)*. Tarragona, 1958.
- REMOLÀ, J.A.: "Tarragona al Renaixement." DD.AA, *El renaixement de Tàrraco, 1563: Lluís Pons d'Icart i Anton Van den Wyngaerde*. Tarragona. 2003, pàg. 59-89.
- RICOMÀ, F. X.: "Un plano parcial de Tarragona el sl siglo XVII." *Boletín Arqueológico*. IV època, anys LXII-LXIII, fasc. 77-84, gener-desembre 1963, pàg. 77-80.
- RIU-BARRERA, E.: "Ciutat de Tarragona." *Catalunya Romànica*, vol. XXI: *El Tarragonès, el Baix Camp, l'Alt Camp, el Priorat, la Conca de Barberà*, Barcelona 1995, pàg. 109-121.
- SALAS, J. de: *El sitio de Tarragona por los franceses en 1811*. Tarragona 1882 [publicat anteriorment a la *Revista científico-militar*, 3ª època, tom 3] o el de l'*Atlas de la Guerra de la Independencia*, làmina 32, Arxiu Històric Militar.
- RECASENS, J. M.: *La ciutat de Tarragona*. Barcelona vol. II, 1975.
- SALVAT I BOVÉ, J. SALVAT i BOVÉ J.: *Tarragona en la Guerra y en la Postguerra de la Independencia*. Tarragona, 1961.
- SALVAT i BOVÉ, J.: *Tarragona antigua y moderna a través de su nomenclatura urbana*, Tarragona 1961.
- SÁNCHEZ REAL.: *Defensa de Tarragona en 1811*. Tarragona 1982.
- Sense autor, Sitio, asalto y saqueo de Tarragona en 1811. (Es copia de*

un manuscrito que se conserva en la biblioteca de uno de los conventos de Religiosos Menores de Cataluña), Tarragona 1911.

CONTRERAS, Juan Senén de, A.: *Sitio de Tarragona, lo que pasó entre los los rfanceses el general Contreras que la defendió, sus observaciones sobre la Francia, y noticia del nuevo modo de defender las plazas*. Madrid, 1813, capítol "Noticia del sitio y toma de Tarragona".

SUCHET, L. G.: *Mémoires du Maréchal Suchte, duc d'Albufere, sur les campagnes en Espagne, depuis 1808 jusqu'en 1814*. Écrits par lui-même. Paris, volum II, 1828.

SUCHET, L.G.: *Memorires du Marechal Suchet, duc d'Albufera sur ses campagnes en Espagne, depuis 1808 jusqu'en 1814, écrits par lui même*. Atlas, Paris 1834.

TED'A: "Aproximació a les fortificacions de Tarragona en èpoques moderna i contemporània. Excavacions en el sector 'Castell del Rei-baluard de Carles V'". *Quaderns d'Història Tarraconense*, X, 1991, pàg. 87-122.

THIERS, M. A.: *Historia del Consulado y el Imperio: continuación de la historia de la Revolución Francesa*. Madrid 1846-1851.

THORNTON, C.: *Annals of the Peninsular Campaigns*. Edimburg-Londres 1829, volum III.

VACANI, C.: *Atlante topografico-militare per servire alla storia delle campagne e degli asedi degli italiano in Spagna del MDCCCVIII al MDCCCXIII ricavato da antichi documenti e de nuove ricognizioni eseguite nel corso della guerra*. Milano 1823.

VACANI, C.: *Storia delle champagne e eegli assedi degl' italiani in Spagna Dal DCCCVIII al MDCCCXIII*. Firenze 1837, vol V.

12. CRÈDITS

Ajuntament de Tarragona. Conselleria de Patrimoni Històric

Rosa Maria Rossell Rigau, Tinent d'Alcalde de Cultura, Patrimoni i Ensenyament

Documentació i redacció: Joan Menchon Bes

Col·laboradors: Lluís Piñol Masgoret, Cristòfor Salom Garreta, Helena Virgili, Miguel Ángel Navarro.

Imatges: Ajuntament de Tarragona, Autoritat Portuària de Tarragona (APT), Quim Vendrell, Joan Menchon, Lluís Piñol.

Plànols: Ajuntament de Tarragona

Maquetació: Imatge Gràfica Corporativa i Autoedició

13. ANNEXOS

Proposta de delimitació del Lloc Històric

AJUNTAMENT DE
TARRAGONA